

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Využití aktivačních a problémových metod pedagogiky
v oblasti výcviku u Policie ČR**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. František Šnitr

Vypracoval:
Ondřej Kudláč

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Využití aktivačních a problémových metod pedagogiky v oblasti výcviku u Policie ČR“ zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Praze dne 18. dubna 2010

.....
Ondřej Kudláč

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Františku Šnitrovi, Mgr. Jaroslavu Hovorkovi a Mgr. Petru Steinovi za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytli při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat své manželce Bohumíře Kudláčové za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla v průběhu celého studia, a které si nesmírně vážím.

Ondřej Kudláč

OBSAH

Úvod	3
1. Služební příprava u Policie ČR	5
1.1 Cíle služební přípravy	5
1.2 Charakteristika výcviku u Policie ČR	6
1.3 Jednotlivé složky výcviku	9
1.4 Dílčí závěr	12
2. Didaktické zásady (principy) a jejich využití při výcviku	14
2.1 Princip názornosti	14
2.2 Princip přiměřenosti	15
2.3 Princip uvědomělosti a aktivity	16
2.4 Princip soustavnosti	17
2.5 Princip individuálního přístupu	18
2.6 Princip postupnosti	19
2.7 Princip vědeckosti	20
2.8 Princip spojení teorie s praxí	20
2.9 Princip trvalosti	21
2.10 Dílčí závěr	22
3. Pedagogické metody a jejich využití při výcviku	24
3.1 Klasifikace pedagogických metod	24
3.2 Slovní metody	26
3.3 Názorně demonstrační metody	27
3.4 Fixační metody	28
3.5 Praktické metody	29
3.6 Aktivační a problémové metody	29
3.7 Dílčí závěr	30

4. Jednotlivé aktivační a problémové metody	31
4.1 Metoda hry	31
4.2 Metody dialogické - rozhovor, dialog, diskuse	33
4.3 Heuristické metody	36
4.4 Simulační a situační metody	38
4.5 Inscenační metody	40
4.6 Modelové situace	41
4.7 Kombinace metod	48
4.8 Dílčí závěr	48
Závěr	50
Resumé	51
Anotace	52
Klíčová slova	52
Informační zdroje	53

Úvod

*„Předat lidem informace, které potřebují znát,
lze velmi rychle.
Oni je však zapomenou ještě rychleji.
Lidé snáze pochopí to, k čemu se sami dopracují,
než to, co vymyslíte za ně.“
(Silberman, 1997)*

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolil problematiku, která úzce souvisí s výkonem mé profese instruktora služební přípravy u Policie ČR. Úkolem instruktorů je rozvíjet znalosti, dovednosti a návyky policistů v oblasti tělesné, střelecké a taktické přípravy, potřebné pro výkon služby.

Cílem této práce je zpracování přehledu pedagogických metod využitelných při výcviku policistů se zvláštním zaměřením na aktivační a problémové metody. V práci budou analyzovány možnosti jejich využití s konkrétními příklady aplikace, aby mohla být použita jako inspirativní materiál pro praktický výcvik. Kvalitně provedený výcvik, jak po stránce pedagogické tak i odborné, přispívá ke zkvalitnění práce policistů a tím následně ke zvyšování bezpečnosti občanů, snižování kriminality a lepší ochraně životů i majetku.

Velmi často bývají aktivizující metody pojmány pouze jako modelové situace. To by však byl pouze úzký pohled na tuto problematiku. Proto v této práci chci poukázat na široké možnosti, jakými může instruktor při výcviku podněcovat aktivitu cvičících policistů a zároveň tím přispívat k lepšímu zafixování probíraného tématu.

Bakalářská práce si v žádném případě neklade za cíl vybrat nejvhodnější metodu pro výcvik. To by ani nebylo možné, protože každá metoda má svá specifika a vhodnost jejího použití závisí na více faktorech.

Stěžejní problematikou této práce je pedagogická stránka výcviku zaměřená na využívání aktivizujících didaktických prvků. Protože však při rozboru jednotlivých

metod uvádím mnoho praktických příkladů, je nezbytné se o některých konkrétních problematikách policejního výcviku alespoň krátce zmínit.

V práci nejprve stručně charakterizují problematiku služební přípravy policistů z obecného hlediska (na jakém základě se provádí, jakým způsobem je organizována, co je jejím obsahem apod.). Dále pokládám za důležité rozebrat jednotlivé didaktické zásady s jejich praktickou aplikací pro policejní výcvik, protože již jejich samotné uplatňování považuji za významný aktivizující prvek. Nejrozsáhlejší část práce je samozřejmě věnována jednotlivým didaktickým metodám se zaměřením na aktivační a problémové. Ty budou rozebrány nejprve v rovině obecné a následně u nich uvedu příklady reálného využití při výcviku policistů.

Při tvorbě této práce jsem vycházel ze studia literatury z oblasti obecné didaktiky a pedagogiky dospělých a také z pramenů, které se zaměřují na policejní práci a metodiku služební přípravy u Policie ČR. Dále čerpám ze svých praktických zkušeností s výcvikem policistů, získaných ve své profesi instruktora služební přípravy Školního policejního střediska KŘ hl. m. Prahy, ze zkušeností mých kolegů ze ŠPS a také z konzultací s učiteli z oddělení metodiky integrace výuky (OMIV) na Vyšší a střední policejní škole v Praze. V celé práci tedy dochází k prolínání zjištěných teoretických východisek s praktickým popisem jejich aplikace při policejním výcviku.

1. Služební příprava u Policie ČR

1.1 Cíle služební přípravy

Dle interních předpisů je cílem služební přípravy osvojení, udržení a prohloubení základních znalostí, schopností a praktických dovedností potřebných pro kvalitní a bezpečný výkon služby.

Služební příprava je zaměřena především na to, aby policisté dokázali účelně a nejvhodnějším způsobem prosazovat zákon a chránit tím občany i společnost před pachateli trestných činů a přestupků. Policisté při své činnosti využívají svých oprávnění vyplývajících ze zákona o Policii ČR. Ta jim umožňují zasahovat do některých práv ostatních osob, zejména těch, které zákony porušují.

Jednotlivé zásahy se liší svou intenzitou od relativně minimálních omezení (např. pouze kontrola dokladů) až po zákrok, při kterém policista používá přímé fyzické násilí nebo zbraň. To, jakou intenzitou a jakými prostředky bude zákrok proveden, musí policisté posoudit sami často i během jedné nebo několika málo sekund. Aby byl například vždy použit ten donucovací prostředek, který dle citace zákona o Policii ČR „umožní dosažení účelu sledovaného zákrokem a je nezbytný k překonání odporu nebo útoku osoby, proti níž zakročuje“ (zák. č. 273/2008 Sb., § 53/3), je důležité, aby byl i výcvik policistů zaměřen nejen na techniku samotného použití těchto donucovacích prostředků, ale také na taktickou stránku jejich činnosti.

Pro volbu správného rozhodnutí a nejlepšího postupu je nezbytné, aby měl policista především přehled o právních normách. V první řadě je povinen zhodnotit, zda vůbec a případně jak byl zákon porušen, dále znát svá oprávnění a povinnosti, ale také práva a povinnosti osob, proti kterým zakročuje. Musí být vybaven řadou dovedností, především ovládat služební zbraň a umět používat donucovací prostředky, jako jsou například pouta, obušek nebo různé další techniky uplatňované při boji zblízka (údery, kopy, hmaty a chvaty aj.).

Samotné zvládnutí těchto prostředků je však podmínkou nutnou nikoli však dostačující k dosažení cíle služební činnosti. Pokud ale má být práce policisty na opravdu profesionální úrovni, musí jeho výcvik směřovat k tomu, aby situaci při své činnosti dokázal co nejlépe vyhodnotit, zvolit nejvhodnější postup při prosazování zákonů, ale také umět v neočekávaných situacích pohotově reagovat a v případě potřeby též improvizovat tak, aby zákrok úspěšně dokončil.

Výcvik by tedy neměl směřovat pouze k naučení a rozvíjení dovedností spojených s používáním zbraně a donucovacích prostředků, ale především k rozvoji taktického myšlení, které povede k minimalizaci rizik spojených se služebním zákrokem. Za nejefektivnější způsob, jak toto kreativní myšlení rozvíjet, považují využívání aktivačních a problémových metod pedagogiky.

1.2 Charakteristika výcviku u Policie ČR

Služební přípravu policistů je nutné pojmut jako přípravu na kvalitní plnění služebních povinností po celou dobu trvání služebního poměru. Z časového hlediska ji tedy můžeme rozdělit do čtyř základních etap, přičemž první tři jsou dle čl. 2. písm. b) nařízení Ministerstva vnitra č. 65/2007, o vzdělávání příslušníků Policie České republiky nazývány jako kvalifikační příprava.

V okamžiku nástupu k Policii ČR je policista zařazen na základní útvar. Dále je bezprostředně vyslán na nástupní kurz, který provádí pracovníci školního policejního střediska (ŠPS), který je již součástí jejich základní odborné přípravy. Zde jsou začínající policisté proškoleni ze základních zákonů a předpisů (zejména zákon o Policii ČR, zákon o nošení a ukládání služebních zbraní aj.), osvojují si základní návyky pořadového cvičení a seznamují se s organizací a strukturou Policie ČR. Tato činnost je v kompetenci instruktorů-lektorů ŠPS. Důležitou součástí tohoto kurzu je také prvotní výcvik se střelnou zbraní, který spočívá v získávání nejzákladnějších návyků bezpečné manipulace a učení základům nejen teoretických, ale i praktických střeleckých dovedností. Tuto část provádějí instruktoři služební přípravy ŠPS, jejichž stěžejní náplní práce je provádět výcvik u již sloužících policistů. Z pohledu instruktora budu v dalších

částech bakalářské práce tuto první etapu nazývat tzv. „kurz zbraně“. Na závěr tohoto kurzu musí policisté prokázat, že si jeho náplň dostatečně osvojili. Kurz je zakončen složením služební přísahy.

V nejbližším možném termínu po absolvování prvotního kurzu, zahajují školskou část základní odborné přípravy. Výuku v této části zajišťují pro Policii ČR školy Ministerstva vnitra. Zde si policisté osvojují teoretické poznatky (právo, kriminalistika, pořádková a dopravní služba aj.), ale také zde získávají základní návyky a dovednosti z oblasti tělesné, střelecké a taktické přípravy.

Po úspěšném složení zkoušek v nástupní škole, nastává třetí etapa a tou je závěrečná část základní odborné přípravy (tzv. řízená praxe), která je opět v kompetenci ŠPS. V této etapě dochází k propojování teoretických poznatků s jejich uplatněním v praxi. Výuka probíhá převážně formou modelových situací a je zaměřena především na to, aby policisté dokázali své znalosti a dovednosti získané ve škole aplikovat v reálné situaci.

Jako součást celoživotního, respektive dalšího profesního vzdělávání jsou následně pravidelné výcviky z oblasti donucovacích prostředků, střelecké a taktické přípravy, které provádí instruktoři služební přípravy ŠPS.

Uskutečňování služební přípravy vyplývá ze zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. Podle tohoto zákona je příslušník povinen „prohlubovat svoji odbornost a udržovat svoji fyzickou zdatnost potřebnou pro zastávané služební místo a podrobovat se jejímu ověřování služebním funkcionářem“. (zák. č. 361/2003 Sb., §45 odst. 1, písm. d) Vedoucí příslušník je též povinen „zabezpečovat, aby příslušníci byli pro výkon služby náležitě vyškoleni a vycvičeni“. (zák. č. 361/2003 Sb., §45 odst. 2, písm. b) Ze zákona o Policii ČR vyplývá, že policista musí být k používání donucovacích prostředků a zbraně prokazatelně vyškolen. „Policista je oprávněn použit při zákroku donucovací prostředek a zbraň, k jejichž používání byl vycvičen.“ (zák. č. 273/2008 Sb., § 51)

Dále je organizace služební přípravy upravena interními akty řízení. Jedná se o závazné pokyny policejního prezidenta o provádění služební přípravy příslušníků

Policie ČR a jiné interní předpisy a nařízení vydané policejním prezidiem nebo vedením jednotlivých krajských ředitelství. Služební příprava je na jejich základě definována jako příprava určená k soustavnému získávání, udržování a prohlubování odborné způsobilosti potřebné pro výkon služby a zastávaného služebního místa.

Pro potřeby služební přípravy jsou policisté zařazeni na základě specifikace policejních činností do jednotlivých výcvikových skupin. Základním kritériem pro zařazení policisty do příslušné skupiny je převažující charakter činnosti policisty při plnění služebních úkolů, zejména míra nebezpečnosti vyplývající ze služebních zákroků a úkonů a pravděpodobnosti provádění služebních zákroků proti pachatelům trestné činnosti a přestupků.

Předmětem této bakalářské práce není přímo organizace služební přípravy, proto charakter jednotlivých skupin a jejich výcviku popíši ve velmi zjednodušené formě. Do výcvikové skupiny 1 jsou zařazeni policisté, kteří vykonávají svoji činnost na speciálních útvech Policie (zásahové jednotky, speciální pořádkové jednotky, ochrana osob, doprovody letadel). Tyto útvary mají své vlastní instruktory a zaměření jejich výcviku je orientováno na odbornou problematiku, která vyplývá z jejich činnosti.

Ve výcvikové skupině 2 jsou zařazeni policisté, jejichž služební náplň přímo souvisí s prováděním služebních zákroků proti pachatelům trestné činnosti. Jejich optimální rozsah služební přípravy činí 120 hodin, ostré střelby provádějí minimálně 8x za rok.

Ve výcvikové skupině 3 jsou zařazeni policisté, jejichž služební náplň může být také provádění služebních zákroků proti pachatelům trestné činnosti a přestupků. Služební přípravu provádějí v optimálním rozsahu 60 hodin, ostré střelby minimálně 4x za rok.

Do 4. výcvikové skupiny jsou zařazováni policisté, kteří provádějí policejní činnost, jejíž součástí není provádění služebních zákroků proti pachatelům trestné činnosti a přestupků. Optimální rozsah jejich přípravy je 30 hodin, ostré střelby provádějí 2x do roka.

1.3 Jednotlivé složky výcviku

Z hlediska obsahu můžeme služební přípravu rozdělit na tělesnou, střeleckou a taktickou. Jejím cílem je připravit policisty na výkon jejich každodenní služby. Stále častěji se proto výcvik nezaměřuje pouze na jednu složku, ale dochází k jejich prolínání. Každá složka má však svá specifika a pro úspěšnou integraci celé přípravy je nutné, aby policisté zvládli jejich obsah.

Tělesnou přípravu můžeme rozdělit na přípravu kondiční a na nácvik používání donucovacích prostředků včetně profesní sebeobrany. U kondiční přípravy se jedná o udržování fyzických předpokladů nad úrovní průměrné populace (2. výcviková skupina) a na úrovni průměrné populace (3. výcviková skupina)

Donucovací prostředky jsou taxativně uvedeny v § 52 zákona o Policii ČR. Výcvik spočívá především v získávání, udržování a prohlubování nadprůměrných znalostí a dovedností v oblasti racionální obrany a útoku, včetně použití přidělených donucovacích prostředků. Konkrétně to jsou různé chvaty, porazy, předváděcí páky, znehybňující techniky, tlaky na citlivá místa, údery a kopy, úhyby, kryty, pádové techniky a další. Z technických donucovacích prostředků se jedná zejména o nácvik různých technik s obuškem, manipulaci s pouty a používání slzotvorných prostředků.

Vzhledem k některým příkladům z praxe, které v této práci budu uvádět, považuji za nutné sdělit několik informací o donucovacím prostředku, který je v zákoně uveden jako *obušek a jiný úderný prostředek*. Většina lidí si pod tímto pojmem představí klasický gumový obušek. V dnešní době je to ale prostředek zastaralý a výcvik s ním se již prakticky neprovádí. Nejvíce rozšířený pro běžný výkon služby je *obušek s příčnou rukojetí* (tzv. *tonfa*). Oproti klasickému obušku má mnoho výhod a to především, že je pevnější a variabilnější. Lze jej využít nejen k úderovým technikám, ale také ke krytům nebo k pákám a předváděcím technikám. Tonfa je také o několik centimetrů delší, což je její výhodou. Zároveň je to též její nevýhodou, protože v případě, že s ní policista právě nezasahuje a má ji upevněnou v závěsu na opasku, může tento donucovací prostředek spíše překážet.

V současné době se proto do vybavení policistů postupně zavádí *teleskopický obušek*. Ten je daleko skladnější, lépe ovladatelnější a účinnější, než tonfa. Zároveň je také prostředkem, který má velmi široké možnosti taktického využití. Jako doplněk je možné mít v rukojeti namontovanou svítilnu nebo během krátké chvíle je policista schopen si na jeho konec připevnit taktické zrcátko. To následně slouží k prohledávání míst, ke kterým by se jen obtížně dostával nebo do kterých by vstupoval, aniž by tušil, zda na něj někdo nezaútočí.

Další složkou služební přípravy je **střelecká příprava**. Jejím základem je především bezpečná manipulace se střelnou zbraní - nošení zbraně, střelecký postoj, tasení, míření, spouštění, nabití, přebití, odstraňování závad a mnohé jiné.

Jednou ze součástí střelecké přípravy je *mířená střelba*. Je to střelba, při které je dostatek času na zamíření a je při ní vždy využíváno mířidel. (Náchodský, 1993) Ta je dnes ovšem jen velmi malou částí výcviku. Vzhledem k současným potřebám se preferuje *instinktivní* (někdy též nazývaná bojová) *střelba*, která se používá jako obranná při bezprostředním ohrožení na kratší vzdálenost (5-7 metrů a kratší). Při bojové střelbě „je vždy nedostatek času (požadavek na rychlé použití zbraně), mířidla nejsou tak důležitá..., je vnímán pouze cíl a zbraň je k cíli směřována instinktivně“. (Náchodský, 1993, str. 75) Zároveň je potřeba trénovat i další střelecké dovednosti, jako jsou například střelba z různých střeleckých poloh (klek, leh), střelba s využitím krytu, na více cílů, na pohyblivý cíl, střelba za pohybu, po fyzické zátěži, v ochranných prostředcích, za snížené viditelnosti aj.

Střelecká příprava musí být též zaměřena na nové zbraně, které jsou pro výkon služby zařazovány. Jedná se především o samopaly a brokovnice.

V současné době je největší důraz ve výcviku kladen na **taktickou přípravu**. Taktika služebních zákroků je velmi široký pojem. Už jen obsahové vymezení taktických dovedností je obsáhlé a proto uvedu pouze stručný výčet. Základem je především osvojování taktických zásad při kontrole a zjišťování totožnosti osob, při zastavování a následné kontrole vozidla a činnost při kontrole objektu, tj. příjezd k objektu, vstupy do objektu, pohyb po místnostech, chodbách a schodištích a následná činnost při kontaktu s pachatelem. Dále se jedná o zvládnutí komunikace (příkazy,

povely, nonverbální komunikace, ale i radiové spojení nebo dorozumívání se mezi sebou), taktiku krytí a skrývání, registraci světelných podmínek a jejich využívání, využití momentu překvapení a mnohé další.

Úkolem taktické přípravy je ovlivňovat myšlení policistů tak, aby dokázali správně vyhodnotit situaci, zvolit optimální postup a způsob jejího řešení a volbu vhodných prostředků, které jim umožní situaci úspěšně vyřešit. Z tohoto hlediska můžeme rozeznávat dva rozdílné pojmy a to strategie a taktika.

Strategii obecně rozumíme volbu optimálního postupu vedoucího k cíli v klíčových momentech situace. Schopnost volit vhodnou strategii je podmíněna schopností orientovat se v situaci a analyzovat informace. V policejní praxi to tedy znamená správně zvolit cíl služební činnosti (především z právního hlediska) a také optimální pořadí plnění jednotlivých úkolů (nejen z právního, ale například též z psychologického hlediska). Strategii můžeme tedy vymezit jako „zkušenostmi ověřený a teoreticky odůvodněný soubor doporučení pro volbu priorit a pro volbu vhodných taktických postupů a technik při provádění služební činnosti“. (Vágner, 2007, s 11)

Taktika je v obecné rovině chápána jako dovednost či umění využívat prostředků, které jsou k dispozici k dosažení cílů stanovených strategií. Mezi taktické prostředky při policejní činnosti patří především postavení policisty, rozestavení policistů vůči ostatním osobám, volba vhodné vzdálenosti, komunikace, spolupráce policistů v hlídce aj. Taktiku tedy definujeme jako „zkušenostmi ověřený a teoreticky odůvodněný soubor postupů a technik pro zabránění eskalace konfliktu, překonání fyzického odporu a odstranění dalších překážek zabraňujících dokončení služební činnosti“. (Vágner, 2007, s 11)

Vzhledem k tomu, že interní předpisy policie užívají jednotně pojem taktika, taktická příprava a pod., budu i já v této práci (pokud kontext nebude vyloženě vyžadovat rozdělení těchto pojmů) používat obecné pojmy taktika, taktické myšlení aj.

Taktická příprava je v současné době ve služební přípravě oproti minulosti daleko více preferována a je jí věnováno stále větší množství hodin. Právě dobře

zvládnutá taktika vede k bezpečnému zvládnutí služebních činností a úspěšnému dokončení služebních zákroků. Dnešní trendy výcviku nesměřují k oddělení jednotlivých jeho složek (tělesná, střelecká), ale naopak se k nim přistupuje v kontextu s taktickým hlediskem. Taktická příprava se tak stává základem a především integrujícím prvkem celé služební přípravy.

V souvislosti s prolínáním jednotlivých složek výcviku se musím zmínit o velice účinném způsobu zdokonalování policistů a tím je **integrováný výcvik**. Je to velmi intenzivní forma výuky a cvičení. V rámci možností probíhá jako několikadenní kurz, na kterém dochází k prohloubení a rozšíření doposud získaných znalostí a dovedností.

Tento druh výcviku probíhá většinou ve vojenském prostoru, což přináší mnoho výhod. Jednou z nich je například možnost, že na vojenských střelnicích lze provádět daleko větší množství zajímavějších variant střeleckých cvičení (za pohybu, na pohyblivé cíle, z jedoucího vozidla, noční střelby aj.), než umožňují střelnice, které jsou obvykle k dispozici pro policejní výcvik. Velkou výhodou je také možnost nacvičovat taktiku v neznámých budovách a využívat velkých prostor např. pro nácvik přiblížení se k objektu nebo nacvičovat koordinovaný postup při pátracích akcích v terénu.

Dalším kladem je také skutečnost, že celá výcviková skupina je neustále pohromadě a je tedy možné kdykoli vyhlásit nějakou mimořádnou akci, která účastníkům kurzu není předem avizovaná. Jeden den také bývá vyčleněn na program z oblasti zážitkové pedagogiky. Obvykle to bývá pochod, při kterém jsou účastníci rozděleni do jednotlivých týmů, které řeší různé úkoly a v průběhu dne spolu soutěží. Tím také dochází k rozvíjení týmové spolupráce a utužování kolektivní soudržnosti.

1.4 Dílčí závěr

V první kapitole vymezují pojem, cíle, organizaci a obsah služební přípravy u Policie ČR. Ta se uskutečňuje na základě zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, zákona o Policii ČR, nařízeních Ministerstva vnitra a interních předpisů policejních útvarů. Je definována jako příprava na kvalitní plnění služebních

povinností po celou dobu trvání služebního poměru. Je v kompetenci Školních policejních středisek při jednotlivých krajských ředitelstvích Policie ČR a také Vyšších a středních policejních škol MV (pro oblast kvalifikační přípravy).

Jednotlivé složky výcviku lze rozdělit na tělesnou, střeleckou a taktickou přípravu. Stále častěji jsou však prosazovány takové formy služební přípravy, aby docházelo k co možná největší integraci jednotlivých složek a výcvik byl co nejvíce přiblížen realitě a především rozvoji strategického a taktického myšlení. Důraz je tedy kladen především na taktickou přípravu, která je právě tím integrujícím prvkem a do jejíhož obsahu lze zařadit všechny ostatní složky výcviku.

2. Didaktické zásady (principy) a jejich využití při výcviku

V každé pedagogické činnosti, tudíž i při samotném vedení výcviku, mají své specifické postavení obecné didaktické principy (zásady), které představují určité zobecněné požadavky na vyučovací proces (Mužík, 2005). Tyto zásady v souladu se základními zákonitostmi a cíli výuky určují její charakter. Vztahují se na všechny stránky výuky, tj. na samotnou vyučovací činnost, formy a metody výuky, materiální didaktické prostředky, na poznávací činnost žáka, na obsah výuky atd. „Tyto principy se získávaly na základě rozboru těch pedagogických pracovních postupů, které ve výuce vedly k úspěšným výsledkům.“ (Kurelová in Kalhous, 2009, s 268). V historii je formulovali významní klasikové pedagogiky např. J. A. Komenský, J. H. Pestalozzi, H. Spencer aj. Postupem času se jednotlivé zásady vyvíjely a v současné době jsou prakticky součástí každé učebnice didaktiky.

V následující části práce uvedu několik nejvýznamnějších didaktických zásad. Nejprve provedu jejich rozbor z obecného hlediska, následně se pokusím ukázat, jak jsou jednotlivé zásady aplikovány přímo při výcviku služební přípravy a případně upozorním na možné problémy nebo zvláštnosti při jejich uplatňování v praxi.

2.1 Princip názornosti

Princip názornosti se z obecného hlediska ve vyučování uplatňuje používáním obrazových a jiných neverbálních prostředků prezentace učiva (Průcha, 2000). Je to vyučovací prostředek, který využívá různých zobrazení, ilustrací, animací a především osobního předvedení činností lektorem. Ve výuce dospělých má názornost specifický význam. „Je důležité, aby si účastníci vytvářeli představy a osvojovali pojmy a vztahy na základě pozorování a bezprostředního vnímání předmětů, jevů či jejich zobrazení.“ (Mužík, 2005)

Tato zásada je základním pilířem celého výcviku. Sebelepší výklad dané problematiky nemůže nahradit přímé předvedení instruktorem. Při vysvětlování jakékoli techniky z oblasti sebeobrany a použití donucovacích prostředků je nezbytně nutné ukázat policistům, co je od nich vyžadováno. Stejně tak i v oblasti střelecké přípravy, a to zejména při vysvětlování bezpečné manipulace se střelnou zbraní, si policisté informace zapamatují lépe, pokud budou výklad vnímat i vizuálně. Názorné předvedení však musí vždy být doplněno o slovní popis a vysvětlení logických souvislostí. Tato zásada umožňuje rychlé a poměrně snadné učení, posluchači mohou bez větších obtíží pochopit způsob využívání různých prostředků pro výkon služby a následně opakovat předvedené postupy. Z hlediska této zásady se však nejedná pouze o vizuální vnímání, ale také o uvádění srozumitelných příkladů z praxe. Na příkladech každý snáze pochopí, proč má dané cvičení provádět právě tak, jak jej prezentuje instruktor a co by mohlo nastat při špatném provedení. Dochází zde ke spojování dřívějších poznatků a zkušeností s novým poznáním v průběhu výcviku.

Výjimku z této zásady tvoří výcvik, který je zaměřen na rozvoj taktického myšlení policistů, při kterém je lépe využít aktivizujících prvků pedagogiky. Jedná se především o výcvik taktiky služebních zákroků, kde je výsledný efekt větší, když policisté přijdou na řešení samostatnou úvahou a nemají dopředu stanovený a předem předvedený postup, jak dosáhnout cíle. Instruktor je ke správnému řešení může navést vhodně zvolenými otázkami. Při výcviku metodou modelových situací, o které se budu zmiňovat později, by názorné předvedení bylo dokonce kontraproduktivní. Zde se tato zásada uplatní až při vyhodnocování provedeného simulovaného zákroku, např. při sledování videozáznamu.

2.2 Princip přiměřenosti

Princip přiměřenosti vyjadřuje obecný „požadavek, aby cíle, obsah, formy a metody vyučování odpovídaly úrovni psychického a fyzického vývoje žáků“. (Průcha, 2000, s 108) V oblasti vzdělávání dospělých musí obsah výuky , obtížnost učiva a způsob jeho prezentace odpovídat odborné úrovni a schopnostem účastníků. (Mužík, 2005)

Aplikaci této zásady při výcviku musíme pojmout nejen z hlediska schopností policistů, ale především z hlediska jejich specializace a zaměření. Policisté jsou pro účely služební přípravy rozděleni do čtyř výcvikových skupin a to podle toho, jakou činnost vykonávají, respektive do jaké míry a případně za jakých okolností při své práci přicházejí či naopak vůbec nepřicházejí do styku s pachatelem. Z tohoto se následně odvíjí obsah i četnost jednotlivých výcvikových bloků za rok. Proto je třeba tuto zásadu uplatňovat především již v samotném plánování výcviku, aby jeho náplň byla uzpůsobena potřebám jednotlivých skupin.

2.3 Princip uvědomělosti a aktivity

Velmi úzce spolu souvisí princip uvědomělosti a princip aktivity. Uvědomělostí rozumíme především postoj žáka k učení, které musí být podpořeno kvalitou osvojovaných poznatků. Jinými slovy „žák musí rozumět tomu, co se má učit a musí chápat smysl této činnosti“. (Průcha, 2000, s 108) Je důležité vytvořit kladný vztah k učení a na tomto základu následně usilovat o aktivizaci žáků při získávání nových poznatků. Při uplatňování tohoto didaktického principu je třeba spojovat teoretické poznatky s praktickými zkušenostmi. Cílem je dosáhnout stavu, kdy si žáci sami aktivně osvojují vědomosti a dovednosti. Podporování aktivity je hlavním tématem této práce a metodám, které uplatňování této zásady umožňují, bude věnována samostatná kapitola.

V oblasti služební přípravy policistů je základním předpokladem pro uplatnění těchto zásad kvalifikovaný výklad instruktora. Pouhé konstatování faktů a direktivní určení, co a jak mají policisté cvičit, je z hlediska kvalitního výcviku málo produktivní. Výklad musí být podán v logických souvislostech tak, aby danou problematiku policisté pochopili a ne si ji pouze mechanicky zapamatovali. A to i v případě, že pro danou problematiku je vhodné použít například metody fixační (například drilu), založené na častém mechanickém opakování. I tehdy by měli cvičící vědět, proč je důležité si mechanicky osvojit určité dovednosti.

Klíčovou roli v uplatňování této zásady sehrává osobnost instruktora. Ten musí být zejména příkladem pro ostatní a to především kladným vztahem k dané problematice. Instruktor je ten, kdo navozuje atmosféru výcviku tak, aby u ostatních policistů inicioval aktivitu a motivoval je nejen k aktivnímu přístupu ke služební přípravě, ale také k jejich dalšímu sebevzdělávání a sebezdokonalování. Vycházíme také z předpokladu, že policisté se výcviků účastní ve svém profesním zájmu.

Úskalím uplatňování této zásady při výcviku bývá někdy stereotypní uvažování některých policistů a to především v oblasti samotné účasti na výcviku. Jedná se především o argumenty typu „dvacet let sloužím a ještě jsem zbraň nepotřeboval“ nebo „vždycky to dělám takhle a ještě se mi nic nestalo“. Zde je na instruktorovi, aby vhodnými protiargumenty a především vhodnou formou přesvědčil dotyčného, že situace, kdy se mu některé informace z výcviku budou hodit může opravdu nastat jen jednou v životě. A pokud na ni nebude připraven, může to být i naposledy. Velmi účinným prostředkem k uvědomění si nutnosti věnovat pozornost výcviku, ale i sebezdokonalování, je vytváření modelových situací.

2.4 Princip soustavnosti

Princip soustavnosti z obecného hlediska vyjadřuje požadavek, aby veškerá výuka probíhala v logickém pořádku tak, aby si žáci osvojovali ucelený systém poznatků. Průcha uvádí, že „vyučování a učení má respektovat požadavek logicky uspořádaného systému“ a tento požadavek nazývá principem systematičnosti. (Průcha, 2000, s 108) „Princip soustavnosti uplatňuje lektor zejména tím, že připraví účastníky k aktivnímu vnímání učiva, sdělí jim výukové cíle a strukturu učiva a seznamuje je s učivem v určitém logickém sledu.“ (Mužik, 2005, s 79) V pedagogice dospělých se „výchovná práce opírá o dosažené a již osvojené vědomosti, dovednosti, návyky i životní zkušenosti účastníků“. (Skalka, 1989, s 152)

Uplatňování této zásady ve výcviku policistů spočívá především v plánování jednotlivých výcvikových bloků tak, aby na sebe navazovaly a aby v průběhu roku byly

do výcviku rovnoměrně zařazeny všechny problematiky oblasti služební přípravy, a tím byl vytvořen ucelený systém vědomostí, dovedností a návyků.

I přes sebelepší plánování se tato zásada v policejním výcviku dodržuje zřejmě nejobtížněji. Jedním z důvodů je zejména v poslední době poměrně vysoká fluktuace. Složení policistů na výcviku se neustále mění, přichází čím dál více „nováčků“ a úroveň dovedností jednotlivých policistů je dosti různorodá. Další faktor, který má negativní vliv na uplatňování tohoto principu je samotný charakter činnosti u policie. Jedná se jednak o směnný provoz, ale především o různá mimořádná opatření a neočekávané neodkladné úkoly, které mnohdy znemožňují policistům pravidelně se zúčastňovat každého výcvikového bloku. Tím následně dochází k narušení soustavnosti. O to více je potom nutné opírat se o princip uvědomělosti a aktivity.

Tuto zásadu můžeme pojmut i z jiného hlediska než jen z komplexního plánování jednotlivých výcvikových bloků na celý rok. Své logické a systematické uspořádání musí mít i samotná výcviková jednotka. Procvičované dovednosti by spolu měly tématicky souviset. K tomu slouží předem vypracovaná písemná příprava, podle které instruktoři výcvik provádějí. Tím je mimo jiné zajištěna i jednotnost vedení výcviku v příslušném výcvikovém bloku.

2.5 Princip individuálního přístupu k žákům

Při rozboru předchozí zásady jsem se zmínil o různé úrovni dovedností policistů. Logicky proto musím navázat dalším principem a tím je individuální přístup k žákům. Z hlediska obecné pedagogiky se jedná o respektování individuálních zvláštností žáků, jejich úrovně myšlení, předpokladů k učení, ale také zdravotního stavu.

Aplikovaně na potřeby výcviku je nutné se zaměřit na to, jak rychle dokáže každý jednatlivec zvládnout příslušnou problematiku. Výcviku se najednou účastní muži i ženy a věkový rozdíl mezi nejmladším a nejstarším může být i 30 let. Systémově se již dnes mezi nimi nedělají rozdíly a vzhledem k zastávané funkci musí každý bez rozdílu věku a pohlaví zvládnout příslušné dovednosti. Všichni však nemají stejné

předpoklady a schopnosti a proto je potřeba se zaměřit na chyby, kterých se dopouštějí a individuálně je opravovat. Individuální přístup je zvláště důležitý u nově příchozích policistů, kteří poprvé přicházejí do styku se střelnou zbraní. Jednak zde hraje roli otázka bezpečnosti, ale také získání špatných návyků, které se v budoucnu špatně odstraňují.

Dodržování této zásady je však někdy ztíženo. Jak jsem již uváděl, charakter práce u policie ne vždy umožňuje naplánovat, případně dodržet rovnoměrnou účast policistů na výcviku. V praxi se tedy může stát, že se výcviku najednou účastní někdy i 60 policistů, ve výjimečných případech i více. Při takto neúměrně vysokém počtu účastníků je takřka nemožné tuto zásadu uplatňovat u všech.

2.6 Princip postupnosti

Dalším ze základních didaktických pravidel je postup od jednoduchého ke složitějšímu, tedy princip postupnosti. Zde je důležité si jednodušší návyky zafixovat tak, aby při řešení složitějších situací byly prováděny automaticky.

Tato zásada se prakticky prolíná celou služební přípravou. V oblasti donucovacích prostředků je třeba nejprve procvičit jednotlivé jednoduché techniky, které po jejich zvládnutí můžeme spojovat do kombinace (např. obrana - útok - znehybnění - spoutání). Při nácviku poutání je také třeba si nejprve osvojit manipulaci s pouty a teprve poté je možné přistoupit k nácviku poutání při hrozbě střelnou zbraní. Pro dobré výsledky ve střelbě je nezbytné mít zautomatizované návyky tasení a držení zbraně. Při výcviku formou modelových situací se policista musí zaměřit na taktické myšlení a nemůže svůj mozek zaměstnávat přemýšlením, jak má použít donucovací prostředek nebo zbraň. Pokud tyto základní návyky nebude provádět automaticky, celý zákrok ke zdárnému konci dovede pouze s obtížemi.

2.7 Princip vědeckosti

Princip vědeckosti vyjadřuje obecný požadavek zprostředkovávat poznání na základě nejnovějších vědeckých poznatků. Ve všech oborech lidské činnosti dochází k obrovskému nárůstu nových informací, což pro učitele znamená je neustále aktualizovat.

V policejní praxi se jedná zejména o seznámení policistů s nejnovějšími technickými prostředky, které jsou zařazovány do jejich výzbroje, možnosti jejich využití a výhody oproti dřívějšímu vybavení. Vývoj technických prostředků můžeme sledovat na příkladu obušku. Klasický gumový obušek nejprve nahradila tonfa, která je v současné době postupně vytlačována teleskopickým obuškem, jehož využití v praxi je daleko rozmanitější. Vývoj pozorujeme i v obměně střelných zbraní. Nově jsou do služby zařazovány samopaly HK MP5 a brokovnice Fabarm.

Vědecký vývoj však nemůžeme pojímat pouze v technickém slova smyslu. Tuto zásadu musíme také uplatňovat v oblasti neustále se vyvíjející taktiky a strategie služebních zákroků. Mnoho postupů a to někdy i základních, které byly do výcviku zařazovány například před deseti lety, bylo nutné změnit nebo upravit tak, aby odpovídaly novým podmínkám využití. Podnětem k tomu může být nové vybavení zařazované do služby, změny zákonů nebo zkušenosti z praxe.

S novými poznatky jsou instruktoři seznamováni na pravidelných i mimořádných instrukčně metodických zaměstnáních, na kterých musí být proškoleni tak, aby nové poznatky mohli předávat dále při výcviku policistům.

2.8 Princip spojení teorie s praxí

Na všechny předchozí zásady přímo navazuje princip spojení teorie s praxí. Vyjadřuje potřebu sladit ve výuce jak složku teoretickou, tak i praktickou (činnostní) a tím přesvědčit žáky o smysluplnosti výuky. Lektor musí vést žáky k vnímání podnětů

z okolí, hledání potřebných informací v praxi, jejich zpracování a uplatňování. (Kurelová in Kalhous, 2009)

V oblasti výcviku u policie tato zásada znamená provádět výcvik tak, aby všechny teoretické poznatky i praktické dovednosti z oblasti střelby, sebeobranu a taktiky byly využitelné při reálném zákroku. Při provádění výcviku je také třeba vzít v úvahu skutečnost, že veškerá činnost policisty při výcviku musí směřovat k tomu, aby následné využití znalostí a dovedností probíhalo v souladu se zákony a právními předpisy. Například v oblasti donucovacích prostředků není vhodné přejímat některé prvky z vojenského výcviku, které jsou zaměřené na likvidaci protivníka, protože činnost policisty musí vést k eliminaci a zajištění pachatele. V oblasti taktiky je nutné vyhodnotit, zda použití donucovacího prostředku či zbraně proběhlo v souladu s právem. Právní vzdělávání policistů není sice úkolem instruktora, ale ten musí zajistit, aby výcvik služební přípravy probíhal v souladu s právními normami a skutečně připravoval policisty pro praktický výkon jejich služby.

Tuto zásadu lze při výcviku uplatňovat ještě v kombinaci s principem aktivity a to formou diskuse, která poskytuje o výcviku zpětnou vazbu. Využívá se zejména při výuce taktiky služebních zákroků, zvláště při vyhodnocování modelových situací. Policisté zde jednak obhajují, proč simulovaný zákrok provedli právě tímto způsobem a dále zde mohou prezentovat své osobní zkušenosti ze služebních zákroků. Tyto poznatky mohou být velmi přínosným poučením pro ostatní a někdy mohou být i podnětem pro zapracování nových zkušeností do dalšího výcviku. Instruktor však musí tyto rozhovory usměrňovat tak, aby byly pro výcvik přínosné. Je potřeba odlišit konstruktivní debaty od snahy policistů odvést pozornost tak, aby se diskuse stala hlavní náplní výcviku.

2.9 Princip trvalosti

Velmi důležitou zásadou ve vzdělávání dospělých je **princip trvalosti**. Je to požadavek, aby si účastníci osvojené vědomosti a dovednosti dokázali podle potřeby vybavit a prakticky uplatnit. Trvalost uchování poznatků závisí na mnoha faktorech. Na

obecných zákonitostech paměti, ale i na úrovni paměti a myšlení každého jednotlivce. Dále na obsahu a metodách výuky i jasném a logickém uspořádání výkladu, ale i na osobní prezentaci lektorem. Velmi významnou roli hrají i potřebnost informací pro profesní život účastníků. (Mužík, 2005)

Tato zásada je zřejmě stěžejní pro samotné policisty, kteří se výcviku účastní, protože sama o sobě nejlépe vystihuje obecný cíl služební přípravy policistů. Naučit je dovednostem a návykům tak, aby je v pravý čas a správným způsobem dokázali použít při samotném služebním zákroku.

Přesto, že tuto zásadu považuji za nejdůležitější, uvádím ji až v samotném závěru a to proto, že se prolíná se všemi již uvedenými. Trvalosti dosáhneme tím, když policisté budou dostávat poznatky v logicky uspořádaném systému (soustavnost) plánovaném přímo k jejich činnosti (přiměřenost) a využití v praxi (spojování teorie a praxe, vědeckost). Policisté musí mít představu o správném provedení činností (názornost), přičemž je třeba si nejprve osvojit jednodušší dovednosti a návyky a teprve po jejich zvládnutí přejít ke složitějším (postupnost). Je třeba vzít v úvahu, že ne každý má stejné předpoklady, ale každý musí být vycvičen tak, aby zákrok v reálné situaci zvládl (individuální přístup). Z hlediska práce instruktora je pro trvalost velmi důležité, aby policisté chápali smysl celého výcviku i jednotlivých cvičení (uvědomělost) a k tomu je potřeba zvolit správnou metodu (aktivita). Pro některé dovednosti je z hlediska uchování poznatků a jejich následného využití potřeba zvolit metodu častého opakování, pro jiné spíše aktivizační metody výcviku.

2.10 Dílčí závěr

Ve druhé kapitole se zabývám problematikou didaktických zásad neboli principů. Jsou to určitá pravidla, která vycházejí z poznání a zákonitostí výchovně vzdělávacího procesu a ovlivňují jeho úspěšnost. Jejich specifikem je, že se vztahují na všechny etapy, formy, metody a obsah výuky.

Některé principy jsou v oblasti policejního výcviku naprosto nezbytné, jiné mají funkci spíše doplňující nebo jejich uplatňování je ztíženo jinými okolnostmi. Pokud instruktor dokáže svými schopnostmi naplnit tyto zásady, výrazně přispívá k lepšímu předávání informací a tím i k daleko větší efektivitě výcviku.

Je třeba si uvědomit, že každá zásada má v pedagogické praxi svůj význam, ale též se navzájem velice úzce prolínají. Je tedy důležité všechny tyto zásady uplatňovat jako jednotný systém činností. Pouze odborně vedený systematický výcvik podle předem sestaveného plánu připraví policisty tak, aby v praxi prováděli zákroky profesionálně.

3. Pedagogické metody a jejich využití při výcviku

3.1 Klasifikace pedagogických metod

Obecně metoda je určitá cesta, jak dosáhnout vytčeného cíle. „V didaktice pod pojmem vyučovací metoda chápeme způsoby záměrného uspořádání činností učitele i žáků, které směřují ke stanoveným cílům.“ (Skalková, 2007, s 181) Jedná se tedy o zvolení způsobu, jakým budou předávány poznatky ve výchovně vzdělávacím procesu. Maňák metodu vyučování definuje jako „uspořádaný systém vyučovací činnosti učitele a učebních aktivit žáků, směřujících k dosažení daných výchovně vzdělávacích cílů“. (Maňák in Švarcová, 2006, s 179) Didaktické metody bývají též charakterizovány jako dynamizující prostředek vyučovacího procesu, který slouží učitelům především k řízení a regulaci procesu učení studujících. (Semrád, 1997)

V literatuře zaměřené na didaktiku dospělých se objevují názory, které definují metodu jako určitý postup, kterým se lektor řídí při vyučování. Novější pohledy vidí metodu jako prostředek, který stimuluje učení dospělého, vede ho k určitému cíli a činí učební proces efektivním. (Mužík, 2005)

Vyučovacích metod existuje v didaktice velké množství a také jejich klasifikaci je možné pojmut z mnoha kritérií. Například z hlediska *zdroje poznání* jsou to metody **slovní** (např. přednáška, dialog, práce s textem), **názorně demonstrační** (pozorování, předvádění činností) a metody **praktické** (především nácvik pohybových a pracovních dovedností). Podle *základních fází vyučovacího procesu* lze metody dělit na **motivační** (podchycující zájem), **expoziční** (prvotní seznamování s novým učivem), **fixační** (opakování a procvičování učiva) a metody **diagnostické** a **klasifikační** (kontrola a hodnocení výsledků). (Mazánková 2006) Nelze opominout ani hledisko *logického postupu při vyučování*, podle kterého metody třídíme na **analytickou** (od celku k částem - pomáhá pronikat k podstatě jevů), **syntetickou** (od částí k celku - propojení jednotlivých složek), **induktivní** (od jednotlivých faktů k všeobecným pojům

a pravidlům) a **deduktivní** (od obecných zákonů k jejich aplikaci na konkrétních příkladech a jevech). (Švarcová, 2006)

Kritérií dělení je mnohem více, ale vzhledem k tématu této práce se musím zmínit o dalším hledisku a tím je *míra aktivity a samostatnosti žáků*. Takto můžeme rozlišovat **informativní** metody, které jsou založeny na předkládání hotových poznatků. Dále metody **reproduktivní** a **aplikační**, při nichž k upevňování poznatků dochází samostatnou činností žáků (interpretace učiva, vysvětlení postupů, řešení úloh). Významné postavení zaujímají metody **aktivizující**, které různými způsoby zapojují žáky do průběhu vyučování. Do této kategorie můžeme též zařadit metody **tvořivého charakteru** neboli badatelské, které jsou zaměřeny na objevování problémů a vytváření nových postupů. (Švarcová, 2006)

Klasifikace jednotlivých metod sama o sobě není tak důležitá a to i z toho důvodu, že na ni v pedagogické teorii ani praxi neexistuje jednotný názor. Mnohem podstatnější pro praktické využití je výběr metody, kterou pokládáme za nejvhodnější. Obecně platí, že žádná univerzální nebo „jediná správná“ metoda pro všechny a pro každou situaci neexistuje. Každá má své výhody a nevýhody, svoje slabé a silné stránky. (Mužik, 2005) Některé metody jsou vhodné při osvojování vědomostí, jiné při zvládnutí dovedností a další při ovlivňování postojů nebo rozvoji logického myšlení. Před jejím použitím musí učitel vzít v úvahu různá hlediska, aby metoda byla co nejúčinnější. Volbu metody podstatně ovlivňují cíle vyučování, ale také podmínky, ve kterých výuka probíhá (např. organizační, materiální, ale i úroveň žáků). Po zhodnocení lektor obvykle zvolí metodu na základě svých zkušeností. (Mošna, 1991)

Vzhledem k tomu, že při výcviku policistů je vhodné využívat vždy více metod, považuji za nezbytné se o některých alespoň ve stručnosti zmínit a zároveň uvést konkrétní příklady aplikace a ve většině případů i jejich prolínání s aktivačními metodami.

3.2 Slovní metody

Metody slovní jsou nejvšestrannější didaktické metody. „Slovo je pro učitele nástroj nejefektivnějšího a nejrychlejšího přenosu požadovaných informací.“ (Kalhous, 2009, s. 317) Má nezastupitelný význam v celém procesu vyučování, protože řeč je hlavním nástrojem myšlení. (Švarcová, 2006) Slovní metody mohou vystupovat samostatně, ale zároveň také doplňují a doprovázejí všechny ostatní metody vyučování. (Skalková, 2007) Slovní projev používáme k podchycení zájmu žáků, k seznamování s novým učivem, k doplnění názorného předvedení dovedností, podněcování aktivity studentů a také k hodnocení jejich vědomostí a výkonů.

Slovní (verbální) metody můžeme rozdělit na monologické, dialogické a práci s textem. **Monologické** používáme ve formě *vyprávění* (citově podbarvené), *vysvětlování* (objasňování vnitřních vztahů a zákonitostí) nebo *přednášky* (souvislý, logicky utříděný projev). Při policejním výcviku je velice častou formou **instruktáž**. Je to prezentace určitého objektu a způsobu činnosti s ním. Dá se říci, že je to teoretický úvod před praktickou činností. (Kalhous, 2009) Klasickým příkladem instruktáže při výcviku policistů je výuka zacházení se střelnou zbraní, popis a předvedení její rozborky a sborky a také zásady bezpečné manipulace. Dále také jakékoli seznamování s používáním donucovacích prostředků (obušek, pouta aj.), ale též metodické vedení při taktické přípravě.

Pokud však nechceme, aby předávané informace byly pouze pasivně přijímány, můžeme využít **dialogické** metody. Charakteristické je pro ně rozdělení komunikační aktivity mezi učitele a žáky. (Kalhous, 2009) Pro tuto metodu je klíčová osobnost lektora, který musí pro dané téma zvolit vhodně formulované otázky tak, aby s pomocí získaných odpovědí osvětlil určitý jev nebo problém a vedl žáky k novým poznatkům. Mezi tyto metody patří zejména *rozhovor*, *dialog*, *diskuse* a *brainstorming* (burza nápadů). Tyto metody již patří mezi aktivační a budu se o nich zmiňovat v samostatné kapitole.

3.3 Názorně demonstrační metody

Názorně demonstrační metody jsou nezbytnou součástí systému vyučovacích metod. Spojují v sobě metodu předvádění (demonstrace) a pozorování, čímž umožňují, aby byla výuka dostatečně konkrétní, přesvědčivá a zajímavá. (Švarcová, 2006) Podstatou těchto metod je, že učitel žákům ukazuje objekty nebo předvádí různé činnosti či postupy, se kterými se mají seznámit. Tyto metody lze realizovat buď přímo nebo zprostředkovaně například nákresem, obrazem nebo s využitím audiovizuální techniky. (Mojžíšek, 1988)

Při práci instruktora u policie je tato metoda zřejmě nejpoužívanější. Přímě koresponduje s principem názornosti. Využívá se prakticky při jakémkoliv výcviku. Například při procvičování sebeobrany a používání donucovacích prostředků je důležité příslušnou techniku nejprve předvést. Součástí této metody je následná kontrola, zda cvičící policisté provádějí techniku správně. Pro případ, že tomu tak není, musí instruktor na chybu upozornit a opět předvést správné provedení. Při chybách je též vhodné demonstrovat i techniku špatnou, aby byl jasně vidět rozdíl v obou provedeních.

Ovšem i v případě této metody je na místě zapojit aktivizující prvky. Jednou z možností může být právě zapojení ostatních cvičících do předvedení techniky. Instruktor vybere jednoho respektive dvojici policistů, kteří budou techniku předvádět. Zbytek skupiny jejich činnost sleduje a společně s instruktorem celou akci hodnotí. Pokud je potřeba upozorňovat na chyby, je důležité vzít v úvahu, že nikomu není příjemné, když se veřejně mluví o jeho nedostacích. Zde je nutná jistá dávka diplomacie ze strany instruktora, aby celá metoda nevyzněla jako kritika tohoto policisty, ale jako poučení pro něj i pro všechny ostatní. Je vhodné zvolit např. větu začínající slovy: „Vhodnější postup by byl...“, nebo „Lepší provedení je ...“ atd.

Využití této metody v praxi budu demonstrovat na poutání pod hrozbou střelné zbraně, při kterém si policista navádí pachatele ze stoje do polohy vleže na břicho. Zaujímání této polohy se z důvodu lepší kontroly pohybů pachatele obvykle provádí přes klek. Klíčovým momentem v tomto okamžiku je přechod z kleku do lehu, kdy pachatel přemísťuje své ruce (které má doposud nad hlavou) na zem.

Z taktického hlediska je možné rozebrat dvě varianty postavení policisty při tomto přemístění. Buď si policista navede pachatele tak, aby byl otočen zády k němu (a tedy na policistu neviděl), nebo si jej nechá otočeného čelem k sobě. V tomto momentu je z didaktického hlediska vhodné zapojit aktivizující prvek a to otázku, jakou variantu ostatní považují za lepší. Pokud budou rozdílné názory, je možné dát prostor pro obhajobu argumentů a nechat rozvinout diskusi. Každá z těchto variant má své výhody a nevýhody a v zásadě je možné použít obě. Ovšem způsob, kdy pachatel je zády k policistovi má jedno kritické místo, na které nejlépe upozorníme názorně demonstrační metodou. Pokud totiž policista zůstane stát přímo za zády pachatele, nevidí při přesunu do lehu na chvíli pachatelovy ruce. Instruktor, který představuje pachatele, může v tomto momentu vyndat zbraň (skrytou a připevněnou vepředu na těle) a aniž by se otočil, tak pod svou rukou na policistu za ním vystřelit. Vše se samozřejmě děje s prázdnými zbraněmi, ale i samotné cvaknutí zbraně při simulovaném výstřelu je určitě lepší argument, než pouhý slovní popis. Policisté pak budou vědět, že pokud použijí způsob, při kterém si nechají pachatele zády k sobě, musí se přemístit stranou, aby neustále viděli jeho ruce.

3.4 Fixační metody

Nezbytnou součástí dobré práce pedagoga je také využívání metod fixačních. Jedná se o metody opakování a procvičování vědomostí a dovedností. Poznatky musí být upevněny ve vědomí a zvládnuty tak, aby je člověk dokázal automaticky používat. „Jde tedy o to, dovést vědomosti i výkony do stadia jejich praktické aplikace.“ (Mojžíšek, 1988, s 197)

V oblasti výcviku policistů je opakování stěžejní pro získání potřebných návyků. Je třeba výcvik koncipovat tak, aby potřebné dovednosti byly zautomatizovány. Například v oblasti střelecké přípravy je důležité, aby byl policista schopen v případě ohrožení rychle vytasit zbraň z pouzdra a vystřelit. Tuto dovednost lze nejprve natrénovat „suchým nácvikem“ (tj. cvičením se zbraní bez nábojů), ale je potřeba ji procvičovat i s ostrými náboji. Při tomto nácviku není tedy žádoucí, aby bylo vystřeleno například 10 nábojů na jeden pokyn. Naopak je potřeba cvičení rozdělit tak, aby na

pokyn instruktora policista vždy vytáhl zbraň z pouzdra a co nejrychleji vystřelil pouze jeden nebo dva náboje. To samé cvičení je následně nutné několikrát opakovat, aby se upevňovaly správné návyky.

Fixační metody však nejsou důležité pouze pro mechanické návyky zacházení se zbraní nebo při tréninku používání donucovacích prostředků. Své místo mají též v případě výuky taktického myšlení. Mám na mysli především výcvik formou modelových situací, tedy pomocí inscenační metody. V tomto případě se nejedná o nějaké mechanické zafixování pohybů, ale o rozvoj schopností zhodnotit situaci a zareagovat na ni. Také zde hraje významnou roli počet opakování, ovšem s tím rozdílem, že situace, kterou policista řeší, nesmí být nikdy stejná. Pro to, aby byly rozvíjeny jeho schopnosti v tomto směru, musí se situace neustále obměňovat. Tímto způsobem je procvičována schopnost řešit problém, při kterém policista zároveň využívá předem naučené zautomatizované návyky.

3.5 Praktické metody

Celá práce instruktora je zaměřena na jediný cíl a to, aby policisté dokázali poznatky z výcviku využít v reálné situaci. Dá se tedy říci, že spolu s využitím jakýchkoliv jiných metod, je výcvik vždy metodou praktickou. Policisté si osvojují a procvičují pohybové dovednosti, pracovní návyky i způsoby taktického myšlení, které následně využívají při výkonu svého povolání.

3.6 Aktivační a problémové metody

Aktivační, aktivizující neboli **participativní** metody jsou takové postupy, které jsou založeny na podněcování vlastní aktivity žáků při získávání vědomostí se zaměřením na rozvoj jejich myšlenkových dovedností, tvořivosti a schopnosti řešení problémů. „Využívají přirozené potřeby každého člověka komunikovat s jinými lidmi a tím se učit.“ (Kalhous, 2009, s 324)

Problémové metody lze považovat za užší pojem, než aktivační. Jejich podstata spočívá v simulaci nějaké cvičné situace (teoretické či praktické povahy), kterou mají učící se řešit svým aktivním zkoumáním. „Při problémovém vyučování se studujícímu nepodávají hotové poznatky, ale musí naopak překonávat překážky při jejich hledání.“ (Semrád, 1997, s 35) Metody řešení problémů pomáhají k rozvoji intelektových schopností a stimulují k vyhledávání strategie, která povede k dosažení stanoveného cíle.

Někteří autoři problémové metody vůbec neuvádějí jako samostatnou kategorii. Tento pojem používají spíše pro vysvětlení jednotlivých aktivačních metod. Naopak Mojžíšek, u kterého jsem se pro změnu nasetkal s pojmem aktivizující metody, je nazývá metodami heuristické povahy. (Mojžíšek, 1988) Na tomto příkladu je možné vyzorovat velmi obtížnou klasifikaci jednotlivých metod, o které jsem se v této práci již zmiňoval.

Mnohdy bývají za aktivační metody považovány pouze modelové situace a praktická cvičení. To by bylo velkou chybou, protože při jakékoliv metodě výuky je důležitá intelektuální a psychomotorická aktivita studujícího. „Studující může totiž být stejně tak velmi intelektuálně aktivní i při prostém výkladu a současně může být naprosto pasivní při modelové situaci“ (Sadecký, 2007, s 18). Cílem proaktivní výuky není tedy pouze aplikace nějaké metody, ale intelektuální a psychomotorická aktivizace studujícího.

3.7 Dílčí závěr

Ve třetí kapitole definuji pojem didaktická metoda, dále uvádím zjednodušenou klasifikaci těchto metod a v jednotlivých podkapitolách rozebírám nejčastěji používané metody v policejním výcviku a to metody slovní, názorně-demonstrační, fixační, praktické a aktivační a problémové. U těchto metod popisuji jejich aplikaci při výcviku u policie se zvláštním zaměřením na možnosti zařazování aktivizujících prvků.

4. Jednotlivé aktivační a problémové metody

V této kapitole se zaměřím na několik nejběžnějších metod, které řadíme k aktivizujícím. Jedná se o metodu hry, dialogické, heuristické, simulační a situační metody a metody inscenační. Tyto metody budu nejprve definovat z hlediska obecné pedagogiky, následně uvedu možnosti jejich uplatnění v policejním výcviku a to s konkrétními příklady aplikace.

4.1 Metoda hry

Hra je již od dětství jednou z nejzákladnějších lidských činností. Nemusí splňovat žádný zvláštní účel, smyslem je pouze hra sama. Ve skutečnosti využití hry ve výchově a vzdělávání není nic nového, ba právě naopak. Domnívám se, že každý zná motto J. A. Komenského „Škola hrou“. Postupem času však hra byla pojímána jako metoda spíše v předškolní pedagogice. „V současné době mnohé inovační proudy akcentují význam hry jako vyučovací metody.“ (Skalková, 2007, s 199)

Pokud tedy hru využíváme pro pedagogické účely a přistupujeme k ní jako k didaktické metodě, je třeba ji zařazovat do výuky vždy s nějakým záměrem. Pedagog musí vždy citlivě posoudit jakou hru vybrat a kdy ji do výuky zařadit, aby plnila svůj cíl, tedy rozvíjet znalosti, schopnosti či dovednosti.

Při hře však nevyužíváme pouze naší vrozenou zálibu „hrát si“, ale také další přirozenou lidskou vlastnost, a tou je soutěživost. Touha být v něčem lepší nebo zvládnout nějaký úkol rychleji než ostatní, je obrovskou motivací, kterou můžeme ve vzdělávání využít. Hra se stává silným motivačním stimulem, který je schopen značně zmobilizovat lidský potenciál a to zejména v případě soutěživých her. (Kalhous, 2009) Pokud do výuky zařazujeme kolektivní hry, zároveň v žácích rozvíjíme schopnost skupinové spolupráce, týmové soudržnosti a též odpovědnosti za výsledek celého kolektivu.

V literatuře, zaměřené na vzdělávání dospělých, je popisováno využití této metody spíše ve formě manažerských her (Mužik, 2005) nebo ekonomických her (Semrád, 1997), tedy jako metod zaměřených na řešení problému (inscenační). Domnívám se, že i v andragogice má hra daleko větší potenciál, než by se na první pohled mohlo zdát.

Při policejním výcviku můžeme hru zařadit hned v úvodu při rozcvičování například formou kolektivních her (fotbal, basketbal, ragby aj.), ale lze využít i různé „honičky“ nebo soutěže zaměřené na rozvoj silových dovedností či rovnováhy. Z hlediska projevené fyzické aktivity ze strany cvičících je tato metoda daleko účinnější, než klasická rozcvička. Bohužel mnohdy ze strany instruktorů to bývá jediné zapojení hry (kromě modelových situací) do výcviku.

Hru a zejména soutěže lze využít prakticky ve všech oblastech výcviku a to nejen pro rozvoj dovedností, ale také pro jeho zpestření. Pro názornost uvedu několik příkladů. Při výuce manipulace se zbraní lze zařadit soutěž, kdo dříve rozebere zbraň na jednotlivé hlavní části nebo následně, kdo ji opět rychleji složí. Při suchém nácviku se zbraní je možné soutěžit v tom, kdo rychleji vytasí zbraň z pouzdra. Tato metoda je účinná i při nácviku odhadu bezpečné vzdálenosti - na jakou vzdálenost stihne policista vytasit zbraň, například když na něj protivník zaútočí nožem. Podle dosažených úspěchů či neúspěchů se postupně vzdálenost prodlužuje nebo zkracuje. Policisté pak mají reálnou představu o tom, na jakou vzdálenost jsou schopni opravdu reagovat a výsledný efekt je jistě větší, než pouhé slovní doporučení, které si sami neověří.

V oblasti střelecké přípravy, například při mířené střelbě, můžeme při některém cvičení zařadit soutěž, kdo bude mít lepší zásahy. Pokud to z hlediska časové dotace výcviku a počtu policistů na něm zúčastněných je reálné, je přínosné postavit nějakou střeleckou situaci. Tyto situace bývají většinou spojeny s fyzickou námahou, policisté při ní musí řešit, na které terče budou střílet a na které ne, v kterém okamžiku přebít zbraň apod. V závěru se pak hodnotí poměr zásahů a dosaženého času.

Velký výběr her můžeme využít i v průběhu výcviku donucovacích prostředků, u nichž se přímo nabízí různé soutěže převzaté z úpolových sportů.

Největší uplatnění hry můžeme nalézt při výcviku taktiky služebních zákroků. Mám tím na mysli především metodu hraní rolí neboli inscenační, při které sami cvičící hrají jistou postavu v simulované situaci. V policejním výcviku pro tyto metody užíváme pojem modelové situace. Těmto metodám budou později věnovány samostatné kapitoly.

4.2 Metody dialogické - rozhovor, dialog, diskuse

„Do dialogických metod zahrnujeme ty, které jsou založeny na přímé interakci mezi vyučujícím a žáky nebo mezi žáky navzájem, předpokládají jejich vzájemnou komunikaci“ .(Skalková, 2007, s 190) Tyto metody umožňují žákům aplikovat naučené a sdělovat své názory a pocity k danému tématu. Dále je též učí naslouchat názorům druhých, které mohou být diametrálně odlišné od jejich. (Kalhous, 2009)

Metoda **rozhovoru** je jednou z nejstarších didaktických metod, neboť jak je známo, ji používal již Sokrates. Touto metodou se za pomoci střídání otázek a odpovědí všech zúčastněných osvětluje určitý jev nebo problém a vede žáky k novým poznatkům. Při rozhovoru se předpokládá aktivita nejen ze strany učitele, ale také ze strany žáků. Rozhovor „může být realizován v rovině učitel-žák, učitel-žáci, nebo pouze mezi žáky“. (Kalhous, 2009, s 321) Otázky, které klade učitel, musí být jednoznačně formulovány a musí směřovat k výukovému cíli. Otázky by neměly směřovat pouze k faktům, ale měly by vést k přemýšlení. Pokud účastníci musí vyvinout určitou duševní námahu, jsou následně silněji vtahováni do učebního procesu. (Mužík, 2005) Vždy musí být také vytvořen prostor pro otázky, které kladou žáci učiteli, čímž rozhovor přirozenou cestou přechází v dialog. (Skalková, 2007)

Metoda **dialogu** je pokládána za rozvinutější formu rozhovoru, při které dochází ke komunikaci učitele a žáků a též žáků navzájem. „Dialog předpokládá formulaci určitého tvrzení a tvrzení zpřesňujícího, rozšiřujícího, příp. protitvrzení.“ (Skalková, 2007, s 191) Všichni účastníci si při něm vzájemně vyměňují argumenty, které mohou být podloženy společensky uznávanými fakty nebo individuální zkušeností. Důležitá je zde vzájemná dobrá vůle a ochota porozumění.

„**Diskuse** je vzájemným rozhovorem mezi všemi členy skupiny, v němž jde o vyjasnění stanovené problematiky.“ (Skalková, 2007, s 191) Základem je vhodně zvolené téma, k němuž mohou jednotliví účastníci zaujímat stanoviska a obhajovat své názory. Jedná se tedy o určitý dialog mezi učitelem a vzdělávanou skupinou, ale i mezi jednotlivými členy skupiny navzájem. Předpokladem úspěšné diskuse je již určitá míra znalostí, které se vztahují k řešenému problému. Tato metoda podporuje týmovou spolupráci a umožňuje podívat se na stanovenou problematiku z různých úhlů.

Zapojení dialogických metod do výcviku policistů pokládám za velmi účinné. V praxi tuto metodu nebudeme používat jako samostatnou, ale spíše jako doplňkovou. To však nesnižuje její důležitost, ba právě naopak. Pokud totiž bude výcvik probíhat monologickým projevem instruktora nebo jeho předvedením a pouze mechanickým zopakováním ze strany policistů, nikdy nemůže splnit svůj účel. Kladení otázek a získávání odpovědí na ně v průběhu celého výcviku umožňuje instruktorovi zapojit policisty do aktivní činnosti na výcviku a zároveň se ujistit, že příslušné problematice rozumějí.

Příkladů praktického využití existuje obrovské množství. Obecně se dá říci, že důležitá je formulace otázek a jejich vzájemná návaznost. Pokud tuto problematiku trochu zjednoduším, vždy by měla nejprve zaznít otázka „Co?“ nebo „Jak?“ a po obdržení odpovědi či více odpovědí (ať už správných či nesprávných) musí zákonitě zaznít otázka „Proč?“. Jinými slovy nestačí se ptát pouze na fakta, ale také na logické souvislosti mezi nimi. Pokud se tak nestane, výsledný efekt této metody se neprojeví naplno. Bude sloužit pouze k udržení pozornosti, ale již ne k aktivnímu zapojení myšlení. Navíc v případě, že existuje více správných řešení, může se řízený rozhovor rozvinout v diskusi. V té je pak nutné zhodnotit výhody a nevýhody jednotlivých způsobů řešení.

Jako jednoduchý příklad využití této metody uvedu situaci, kdy instruktor vysvětluje „nováčkům“ princip fungování zbraně. Někteří z nich již mají se střílením zkušenosti (vlastní zbrojní průkaz), ale většina se s krátkou střelnou zbraní setkává poprvé. Je samozřejmě možné informativně vysvětlit, že nejprve musí zásobník s náboji zasunout do zbraně, pak natažením závěru zasunout náboj do nábojové komory a teprve potom může zbraň po stisknutí spouště vystřelit.

Účinnější způsob však bude, když se zeptám a zároveň budu předvádět: „Mám zde zbraň, vedle zásobník s náboji (samozřejmě cvičnými). Co musím udělat jako první, když budu chtít zbraň uvést do takového stavu, aby byla schopna střelby?“ Zde je odpověď jasná, že musím zásobník s náboji zasunout do zbraně. Následuje otázka „Když teď zmáčknou spoušť, vystřelí zbraň?“ Zde se již mohou odpovědi rozcházet, ale v každém případě následuje otázka „Proč?“ Společnými silami se tedy dobereme ke správné odpovědi, že zbraň střílet nebude, protože je potřeba nejprve dát náboj do nábojové komory. Domnívám se, že touto metodou dojde k zafixování lépe, než při pouhém monologickém konstatování. Ti, co odpověď neznali, si ji budou lépe pamatovat a ti, kteří ji věděli, se aktivně zapojili tím, že mohli prokázat své znalosti.

Dialogické metody však nemusí být vždy plánované a zcela řízené instruktorem. Takové případy mohou nastat v okamžiku, kdy cvičícím není zcela jasná problematika nebo s ní spojené souvislosti. Otázka tedy nevychází od učitele, ale od vyučovaného, což je důkazem jeho aktivního přístupu k probíranému tématu. Každý instruktor by měl dotazy vítat respektive vyžadovat. Musíme vycházet z toho, že každý hned napoprvé nemusí pochopit, co je od něho požadováno. Proto každý dotaz, byť se může zdát banální nebo zazní již po několikáté, by měl být zodpovězen a pokud možno i jinými slovy. V žádném případě by se nemělo stát, že tazatel bude za svou otázku například zesměšňován. Ze zkušenosti musím bohužel konstatovat, že ne vždy se to tak děje.

Dotazy a následně i diskuse mohou nastat, pokud by někteří policisté na základě svých zkušeností procvičovanou situaci řešili jinak. Zde je potřeba vyslechnout argumenty, zhodnotit je a následně buď ostatní logicky přesvědčit o své pravdě, nebo příslušnou námitku uznat jako alternativní možnost. Takový případ se může stát nejčastěji při taktice služebních zákroků, kdy nebývá ojedinělé, že neexistuje pouze jedno správné řešení. Vždy je potřeba zhodnotit pro a proti, přičemž vhodnost řešení se většinou odvíjí od konkrétních okolností případu.

Metoda diskuse je také vhodná při rozboru skutečných zákroků. To však platí pouze v případě, že máme dostatek podložených informací. V případě, že by byla postavena na nekonkrétních faktech, mohla by se rozvinout různými nežádoucími směry a výsledek by vyplynul tak nějak „do ztracena“. Nejdůležitějším úkolem instruktora při

vedení jakékoliv diskuse je, udržet ji v určitých mantinelech tak, aby byla zachována hlavní myšlenka a neodchýlit se od cíle, pro který byla tato metoda použita.

Velmi časté využití diskuse, zejména jako prostředku pro získávání zpětné vazby, je při vyhodnocování modelových situací. Tomuto typu výcviku bude věnována samostatná kapitola.

V didaktice se také využívá další forma dialogických metod a tou je **brainstorming** neboli burza nápadů. Tato metoda slouží k hledání nových řešení problémů. Spočívá v tom, že všichni její účastníci v průběhu stanoveného času zformulují co nejvíce spontánních nápadů k dané problematice. Tyto nápady se zapíší, po přestávce analyzují a hledá se v nich racionální jádro. (Skalková, 2007) Brainstorming není v policejním výcviku častou metodou, protože v tomto případě není cílem hledat nová řešení, ale spíše se držet osvědčených zkušeností. Proto se spíše využívá diskuse v plénu, tedy ve větší skupině účastníků, kteří si vyměňují znalosti a zkušenosti ke stanovenému tématu. (Mazánková, 2006) Využití této metody se nabízí spíše pro instrukčně metodická zaměstnání instruktorů při plánování příslušného tématického bloku. Zde je možné rozebírat, jaká cvičení do něj zařadit, jaké metody povedou k nejefektivnějšímu dosažení výsledků apod.

4.3 Heuristické metody

Heuristické metody jsou založeny na samostatném řešení problému. Učitel nesděljuje žákům poznatky přímo, ale vede je k tomu, aby je samostatně objevovali a celý tento proces iniciuje, usměrňuje a řídí. (Švarcová 2006) „Učitel přechází z role rétora do role organizátora.“ (Kalhous, 2009, s 322) Tyto metody uplatňuje především kladením vhodně zvolených problémových otázek. Dále může upozorňovat na různé problémy nebo rozpory, seznamovat se zajímavostmi apod.

Tato metoda bývá často ztotožňována s metodou **sokratovskou**. Někteří autoři při jejich popisu uvádí rozdílné charakteristiky. (Mojžíšek, 1988) Sokratovská metoda bývá chápána spíše jako verbální. Žáci při ní využívají již dříve získané znalosti a na

základě nových kombinací přichází k objevům. Heuristická metoda není opřena pouze o diskusi a dřívější zkušenosti, ale má spíše pátrací ráz spojený s prací v terénu. Od sokratovského dialogu se liší především mnohostrannými činnostmi žáků. (Kalhous, 2009) Žák si prohlíží objekty, studuje je, manipuluje s nimi, srovnává a teprve na tomto základě dochází k závěrům.

Policejní výcvik je zaměřen především na rozvoj dovedností a taktického myšlení, proto zařazování těchto metod je určitě přínosem. Pro názornost opět uvedu konkrétní možnosti zařazení těchto metod.

Příkladem může být postup při nácvičování zajišťování objektu zvenčí, před příjezdem posíl, aby mohl být objekt bezpečně prohledán. V případě klasické obdélníkové budovy a tříčlenné hlídky je úkol jednoduchý. Každý z policistů jde k jinému rohu, přičemž mají zajištěno, že vidí všechny strany a také mají vizuální kontakt mezi sebou. Pokud využijeme sokratovskou metodu, následuje otázka: „Jak zajistíte objekt, pokud jste pouze dva?“ Správná odpověď je, že zajistí pouze tři strany budovy, tudíž si stoupnou každý do sousedního rohu, aby na sebe vzájemně viděli. Většina policistů však odpoví, že se postaví do protilehlých rohů, čímž pokryjí celý objekt, ale na úkor bezpečnosti. Následuje otázka instruktora: „Co budete dělat, když se z protilehlého rohu ozve střelba?“, nebo „Co budete dělat, když se vám kolega neozývá do vysílačky?“. Při využití metody heuristické pouze neklademe otázky ale zmíněnou situaci nasimulujeme přímo v terénu.

Je nutné, aby si policisté uvědomili, že policejní zákrok je týmová práce a v případě, že se rozdělí, aniž by mezi sebou mohli účinně komunikovat, mají poloviční šanci na úspěch a vystavují se tak daleko většímu nebezpečí. Z hlediska taktiky služebních zákroků nikdy stoprocentně nemůžeme vyloučit riziko možného napadení, úkolem taktického myšlení je zvolení správných postupů, jak toto riziko omezit na minimum. Domnívám se, že pomocí této metody je výsledek účinnější, než prosté sdělení správného řešení formou výkladu.

4.4 Simulační a situační metody

Simulační metody podněcují žáky k řešení problémů, se kterými se mohou setkat ve skutečnosti. Jedná se o zjednodušené předvedení reálné situace. Tyto metody navozují určitý hravý ráz situace, která nemá konfrontační charakter jako v reálném životě. (Skalková, 2007) Jedinec tedy může jednat uvolněně, bez strachu ze skutečných následků, ale zároveň je do činnosti aktivně zapojován. Může se jednat o navození různých situací, na něž žáci musí reagovat. Tato metoda může být realizována též formou přednášky, kterou žák dostane za úkol uskutečnit pro své vrstevníky ve třídě. V případě výcviku složitých dovedností jsou též využívány technické prostředky jako jsou například různé trenažéry.

U policie se s touto metodou můžeme setkat při základním výcvikovém kurzu instruktorů služební přípravy. Ten není zaměřen pouze na faktické odborné znalosti, ale též na pedagogické dovednosti. Metoda se uplatňuje v závěrečné fázi kurzu, kdy je odborná problematika již probrána. Každý ze začínajících instruktorů obdrží určité téma, na které si má připravit metodický výstup vedení výcviku. Jejich výkony jsou natáčeny na kameru a následně vyučujícími instruktory i celou skupinou hodnoceny nejen po stránce odborné, ale též z hlediska didaktického projevu.

Simulační metodu můžeme také uplatnit prostřednictvím laserové střelnice. Některé typy umožňují trénovat pouze mířenou střelbu, ale existují i střelnice zaměřené na výcvik instinktivní nebo dokonce interaktivní střelby. Střelba je prováděna bez ostrých nábojů ze skutečných zbraní, na kterých je namontován laserový zaměřovač. Na plátno je promítán děj, na který musí policista reagovat. Počítač zaznamenává jednotlivé výstřely a následně je vyhodnocuje.

Dokonalejší simulátor, který mají například na Vyšší a střední policejní škole v Brně, je projekční plátno, které je umístěno přímo na střelnici. To umožňuje střílet ostrými náboji na probíhající děj a lépe navozuje reálnost situace.

„**Situační** metoda (metoda výuky řešením případů, případových studií - případová metoda) je aktivizující metodou problémové výuky, při níž jsou učící se

konfrontování s konkrétním případem z odborné praxe.“ (Semrád, 1997, s 33) Spočívá v řešení určitého problému v konkrétní situaci. Dá se říci, že je jistým odrazem didaktické zásady *spojování teorie a praxe*. Podstatou je řešení problému na základě vědomostí, dovedností, názorů a postojů jednotlivých aktérů. (Kalhous, 2009) Vhodná je především v případech, kde se nabízí několik možných řešení, přičemž má být vybráno to nejlepší nebo to, které bude nejvíce vyhovovat konkrétní osobě, která jej bude aplikovat.

Příklad bych prezentoval na výcviku bezpečné manipulace se střelnou zbraní. Základem pro rozvíjení těchto dovedností je tzv. „suchý nácvik“. Je to způsob výuky, při kterém se procvičují a upevňují návyky důležité při zacházení se zbraní a to bez ostré munice. Ve většině případů je zde na místě využívat především metody názorné demonstrační a následné metody fixační, tedy co možná největšího počtu opakování správné manipulace. Ale i zde můžeme využít aktivizační prvky a to navozením nějaké konkrétní reálné situace. Například zadáním úkolu: „Zbraň máte nenabitou v pouzdře, máte zraněnou jednu ruku, kterou nemůžete použít. Jak budete řešit situaci, kdy budete muset zbraň použít - tedy vyndat ji z pouzdra druhou rukou, nabít ji bez pomoci ruky zraněné a následně zbraň použít?“ Obdobným příkladem může být situace, kdy při zranění jedné ruky musí policista přebít zásobník.

Na vysvětlení k této problematice je nutné podotknout, že většina výcviku je zaměřena na ovládání zbraně obouruč, pouze část na řešení krizových situací. Proto je vhodné tuto činnost procvičovat nejen u nových policistů, kteří se s tímto nácvikem ještě nesetkali a musí řešení objevit sami, ale i u policistů již déle sloužících jako připomenutí některých dovedností, se kterými nepřijdou běžně do styku, ale které by jim jednou mohli zachránit život. Možností řešení většinou bývá více, a tak je na závěr potřeba provést vyhodnocení, k jednotlivým možnostem uvést pro a proti a dát prostor i pro diskusi, proč konkrétní policista použil konkrétní řešení.

4.5 Inscenační metody

Další velice účinnou formou výcviku je metoda **inscenační** neboli metoda hraní rolí. „Tato metoda neřeší situace pouze v teoretické rovině, nýbrž přímou realizací za účasti aktérů. V podstatě jde o problémovou metodu, která se přibližuje lidskému jednání v reálné situaci.“ (Skalková 2007, s 201) Zpravidla jde o simulaci nějaké události, kdy jsou jednotlivým žákům přiděleny určité role. Je navozen problém, který příslušní aktéři řeší přímo svým chováním a jednáním. Při této metodě „projevují rozhodovací dovednosti a uplatňují hodnotové soudy daleko intenzivněji, než při pouhé diskusi nebo rozboru situace“. (Semrád, 1997, s 33) V praxi mohou být prováděny jako strukturované, při nichž jsou charakteristiky rolí i chování poměrně závazné, anebo nestrukturované, které se vyznačují relativní volností či improvizací ve vystupování. (Mužík, 2005)

Při realizaci inscenačních metod je nutné si nejprve ujasnit, jaký problém chceme řešit. Na tomto základě se vytvoří scénář či více scénářů, které nám pomohou dosáhnout stanovených cílů. Dále je potřeba vybrat aktéry a rozdělit jim role. Role nemusí být vždy rozděleny pouze mezi žáky. Někdy je vhodnější využít nezávislé figuranty nebo obsadit do rolí přímo lektory, aby mohli pohotově reagovat na vzniklé situace a směřovat děj potřebným směrem. Před samotným průběhem jednotlivých inscenací musíme všechny zúčastněné seznámit se scénářem. Je na vedoucím cvičení, v jakém rozsahu informace podá. Většinou mají aktéři stanovené pokyny a relativně přesně určený způsob chování a jednání. Jindy je určena pouhá výchozí situace a úkolem policistů je na probíhající děj reagovat. Po odehrání variant inscenací (případně po každé jednotlivé) probíhá diskuse v plénu, při které dochází k analýze a hodnocení výkonů účastníků. Pokud je možnost situace natáčet na kameru a společně je hodnotit při videozáznamu, je účinnost této metody ještě umocněna. Lektor na závěr shrne nejdůležitější poznatky, které si mají žáci z daného cvičení odnést.

Tato metoda patří k těm, které nejvíce aktivizují myšlení, rozvíjí komunikační a rozhodovací schopnosti. Její nevýhodou je poměrně velká náročnost na přípravu i samotné provedení a mnohdy také materiální vybavení. Praktické využití těchto metod ve výcviku policie je uvedeno v následující kapitole.

4.6 Modelové situace

Pro praktickou aplikaci inscenačních metod ve výcviku policie používáme termín **modelové situace**. Je to „vytvoření umělé situace, v níž jsou reprodukovány tytéž vztahy jako v reálné skutečnosti“. (Skalka, 1989, s. 60) V podstatě se jedná o simulovaný policejní zákrok, kdy instruktor navodí pomocí jednoho či více figurantů různé situace, které musí policisté na místě vyhodnotit a řešit. Využití této metody je možné prakticky při jakémkoliv výcviku taktiky služebních zákroků, tedy při kontrole osoby, činnosti u vozidla či v souvislosti s prohledáváním objektů. Při nácviku touto formou je důležité, aby zvolená situace nebo spíše chování osob v ní bylo pokaždé jiné. Je třeba instruovat figuranty, kteří hrají pachatele, jestli se mají řídit pokyny policistů, nebo se pokusit o útěk či na ně zaútočit. Je také možné nechat více volného prostoru pro improvizaci figurantům, aby například zaútočili pouze v případě, že policisté udělají nějakou taktickou chybu.

Velmi významnou pomůckou, která napomáhá přiblížit reálnost situace, jsou zbraně, které umožňují použití značkovacího střeliva (zbraně a střelivo FX Simunition). Vhodné je mít i dvě barvy střeliva, jednu pro pachatele a druhou pro policisty. Zásah takovýmto střelivem nikomu neublíží, ale důrazně upozorní na chybu, které se policista dopustil a také na přesnost střelby v situaci podobné reálné skutečnosti. Celou akci sleduje nejen instruktor, ale také ostatní policisté, kteří se v již výše zmiňované diskusi spolupodílejí na hodnocení průběhu a řešení simulované situace. Nejdůležitější je následné zhodnocení instruktorem, které se nesmí opírat pouze o výsledek, ale především o správný taktický postup. Například zákrok, který sice v konečném výsledku dopadl pro policisty dobře, ale jen díky nějakému „kaskadérskému kousku“ policisty, není možné vyhodnotit jednoznačně kladně, protože výsledek v reálu by byl dosti nejistý.

Pokud budeme chtít tento způsob výcviku dovést k dokonalosti, nabízí se možnost zaznamenávání jednotlivých situací na kameru nebo ještě lépe mít ve výcvikovém objektu zabudovaný kamerový systém, který umožní zdokumentovat zákrok z více úhlů. Potom i následné vyhodnocování na základě záznamu je objektivnější a přínosnější.

Velice zajímavé je sledovat přístup, případně i reakce jednotlivých policistů. Někteří se do hraní rolí vůbec nechtějí zapojovat, u někoho je zase patrné zklamání z toho, když zákrok úspěšně nedokončí. I zde je důležitá úloha instruktora, který musí vysvětlit, že výuka touto formou není nějaké zesměšňování nebo úmyslné upozorňování na to, jak jsou neschopní, ale důležitá příprava pro skutečné zákroky. Pokud člověk udělá chybu při výcviku, víceméně se nic neděje. Naopak je vysoký předpoklad, že takovou chybu již nebude opakovat. Paradoxně se dá říci, že čím více chyb při výcviku, tím více se bude rozvíjet taktické myšlení, které právě musí směřovat k minimalizaci rizik při zákrocích. Pro některé policisty je inscenační metoda tak atraktivní, že se na ni připravují dá se říci nad rámec svých povinností. Někdy se stane, že si na výcvik přivezou i své vlastní převleky pro reálnost situace, nebo dokonce sami vymýšlí scénáře, které chtějí procvičit.

Z hlediska rozsahu respektive komplexnosti můžeme modelové situace rozdělit na dílčí a komplexní. Při výcviku již sloužících policistů se častěji využívají **dílčí modelové situace**. Je to především z toho důvodu, aby se v časovém úseku, který je pro výcvik vymezen, mohlo zinscenovat více situací, při nichž se v jednotlivých rolích vystřídají všichni zúčastnění policisté. Takto postavené situace zachycují jen krátký časový úsek děje, například zákrok proti ozbrojené osobě na místě trestného činu. Instruktor při nich sleduje schopnost zvládnout propojení taktického přístupu a technických dovedností. Většina těchto situací končí eskortou spoutaného pachatele.

Nicméně pro nácvik rozhodovací fáze je potřeba zařazovat i relativně bezkonfliktní situace. Pokud jsou totiž policisté na výcviku, kde se procvičuje formou modelových situací, automaticky předpokládají, že budou muset zasahovat. Přitom jejich nejčastější činností na ulici bývá kontrola osoby nebo vozidla a řešení běžných přestupků. Ty, které nakonec skončí skutečným konfliktem a použitím donucovacích prostředků nebo zbraně, jsou v menšině. Zde je nebezpečí, že upadnou do stereotypu a běžné kontroly budou podceňovat. Práce instruktora spočívá zejména v tom, připravit policisty na to menší procento situací, kdy ke služebnímu zákroku dojde. Zároveň se ale musí přiblížit reálným podmínkám a přesvědčit ostatní, aby i ve skutečnosti přistupovali ke všem činnostem, jako kdyby předpokládali možnost napadení.

Podstata této problematiky je výstižně popsána v knize „Jak přežít v betonové džungli“, která je sestavena ze skutečných příběhů a zkušeností amerických policistů. Každý policista by měl svou připravenost na nenadálé situace trénovat tím, že si položí dvě otázky: „Kolik lidí by mě dnes mohlo dostat, kdyby mě skutečně chtěli dostat?“ a dále se zeptat: „Co bych dělal, kdyby se o to pokusili?“ (Adams, 2001, s 19)

Komplexní modelové situace jsou daleko náročnější na organizaci. Jejich účastníci jsou vystaveni mnohem složitějším situacím v podstatně těžších podmínkách, které musí řešit. Mnohem více musí zapojit své vnímání, myšlení, rozhodování a zároveň vše propojit se svými znalostmi dovednostmi a taktickými postupy.

Modelové situace se stávají důležitou součástí policejního výcviku, což dokládá vytvoření specializovaných oddělení metodiky integrace výuky na Vyšších a středních policejních školách MV. Měl jsem možnost se jako pozorovatel zúčastnit výuky na OMIV VPŠ a SPŠ v Praze a shlédnout, jak v jejich podmínkách a provedení vypadá výuka metodou komplexní modelové situace, kterou bych teď v krátkosti popsal.

Výuka tohoto předmětu probíhá jako celodenní zaměstnání. Studenti ve třídě jsou rozděleni do většinou dvoučlenných hlídek s tím, že na každou situaci se počítá s dvěma hlídkami. V dopoledních hodinách se realizují samotné modelové situace v terénu (venku v areálu školy) a jsou natáčeny na kameru. Po jejich skončení musí studenti o svém zákroku sepsat úřední záznam a odevzdat jej. Odpoledne se všichni sejdou na učebně, kde probíhá projekce záznamů jednotlivých situací a učitelé hodnotí činnost hlídky.

Zinscenovaná situace probíhala vždy obdobně, ale v šesti různých modifikacích. Celá akce začínala pouhým oznámením do vysílačky, že na určeném místě v parku došlo k napadení. Tam také čeká oznamovatel, který jim sdělí bližší informace. Při příchodu dvoučlenné hlídky na místo se k nim oznamovatel připojil a hned je seznamoval s tím, co se stalo a vedl je na místo napadení, kde se hlídka musela zorientovat. Ve všech situacích tam byla nainstalována ležící figurína jako oběť. Pro realnost byly za pomoci audiotechniky pouštěny různé zvuky chroptění, bolesti a volání o pomoc. V blízkosti oběti byla přítomna osoba, kterou oznamovatel označil za pachatele. Ten měl v některých případech v ruce zbraň (hůl, mačetu, nůž, pistoli), ale

v každé situaci se choval jinak (útěk, napadení oběti, napadení policistů aj.). Hlídka musela na místě situaci zhodnotit, řešit, případně si zavolat posily.

Při odpoledním závěrečném hodnocení instruktor vždy promítl celé třídy záznam jedné akce. Nejprve se zeptal policistů, kteří zakročovali, jak svůj zákrok hodnotí. Potom nechal volný prostor, aby se vyjádřili ostatní a na závěr provedl hodnocení sám a to ze všech možných hledisek: činnost hlídky po příchodu na místo, komunikace s oznamovatelem (též zjištění jeho totožnosti a to ve vhodný okamžik), vyhodnocení situace a zákonnost jejich postupu, používání vysílačky (přivolání posil, hlásná služba), poskytnutí první pomoci a také technická stránka použití donucovacích prostředků či zbraně a to vše v korespondenci s jejich úředním záznamem. V průběhu hodnocení mohli jednotliví aktéři obhajovat své postupy a argumentovat, proč se v dané situaci zachovali právě takto.

Komplexní modelové situace můžeme také pojmut z hlediska součinnosti jednotlivých útvarů, zaměřených na různou problematiku a trénovat tak provázání celého systému policie. Proto bych rád uvedl ještě jeden případ modelové situace, která proběhla jako zaměstnání pro instruktory služební přípravy a byla zaměřena právě na provázání činností jednotlivých útvarů, u kterých sami provádějí výcvik.

Modelové situace se účastnilo 25 instruktorů. Ti byli rozděleni do skupin, přičemž každá představovala jeden útvar policie - operační středisko (OS), místní oddělení (MO), pohotovostní motorizovaná jednotka (PMJ), služba kriminální policie a vyšetřování (SKPV), oddělení operativní dokumentace (OOD - zajišťuje pouze sledování osob, monitorování situace a následné podávání hlášení, do aktivních zákroků nezasahuje). Dalším aktérem byl poškozený. Pro roli pachatele se podařilo zajistit civilní osobu, resp. příslušníka místního hasičského záchranného sboru, kterého nikdo z policistů neznal a ani on neznal je. Jeden z instruktorů ještě hrál spolupachatele. K dispozici byly automobily v civilním provedení, vysílačky a zbraně umožňující použití značkovacího střeliva. Pachatel, jelikož byl civilní osoba, byl vybaven pouze imitací nože.

Vzhledem k tomu, že větší část situace probíhala v reálných podmínkách, tedy na veřejnosti přístupných místech, bylo nutné též uvědomit místní Policii ČR i Obecní policii o konání takovéto akce.

Základna všech policejních útvarů byla v budově školícího střediska. Na improvizovaném operačním středisku byl přítomen jako pozorovatel jeden z organizátorů akce, který monitoroval činnost prostřednictvím vysílaček, další dva sledovali průběh v terénu.

Jednotliví aktéři byli poučeni o své činnosti. Policisté měli pouze očekávat oznámení a následující pokyny z operačního střediska. Oznámení byl anonymní telefonát, že na blízké lesní cestě, kde je zákaz vjezdu, se vyskytuje v autě podezřelý muž. Pracovníci operačního střediska vyslali na místo hlídku místního oddělení. Hlídka postupně zjistila, že muži v autě unesli syna a právě jel předat výkupné. V lese čekal na další instrukce od únosce. V autě měl připravené peníze na výkupné. V zápětí se opravdu únosce ozval telefonem a žádal předání peněz za 15 minut v opuštěné tovární hale za lesem.

Hlídka o tomto podala vysílačkou hlášení na operační středisko, které informovalo vedoucího týmu SKPV. Ten rozhodl, že za součinnosti OOD zorganizují sledovací akci. Dále byla přizvána hlídka PMJ, která měla za úkol, pokud k tomu dostanou pokyn, zadržet pachatele. Všichni policisté dostali pokyny, že primární je záchrana chlapce, a tedy do té doby, než bude známo, kde se nachází, budou pachatele pouze sledovat.

Osoba představující pachatele byla předem poučena v tom smyslu, že si má peníze převzít. Vzhledem ke skutečnosti, že na místo předání výkupného se pachatel dostavil bez uneseného chlapce, byl předpoklad, že policisté nezasáhnou a budou pachatele pouze sledovat. Proto byla zinscenována další zápleтка, kdy po obdržení balíčku s penězi, předá pachatel podobný balíček spolupachateli. Úkolem pak bylo rozdělit týmy a sledovat oba dva, zda je jeden z nich nedovede k unesenému chlapci. Tuto postavu jsme neobsazovali živou osobou, ale pouze figurínou, umístěnou v opuštěné budově. Spolupachatel měl pouze odlákat pozornost a potulovat se po městě. Pachatel měl jít pěšky k nádraží, kde měl své auto. Tímto měl odjet na místo, kde

ukrýval rukojmí. Celá akce měla končit nalezením chlapce (figuríny), zadržením pachatele a jeho převezením na simulované místní oddělení.

Situace při předání proběhla podle předpokladů a policisté si rozdělili úkoly, kdo bude po předání sledovat kterou osobu. Poškozený předal peníze pachateli a ten ho ujistil, že se mu syn vrátí. Potom došlo k již výše zmíněnému fingovanému předání se spolupachatelem. Policisté si této skutečnosti všimli a zareagovali na ni tak, že se rozdělili na dva týmy, přičemž každý sledoval jednoho z podezřelých. Vozidlo PMJ mělo za úkol se pohybovat v blízkém okolí a být pouze na příjmu, připravené k případnému zákroku.

Pachatel šel dle plánu pěšky k místu, kde měl připravené své vozidlo, kterým odjel na místo, kde držel chlapce. Mezitím se spolupachatel pohyboval po městě. Po celou dobu byl sledován, pouze na parkovišti u obchodního domu se policistům ztratil z dohledu. Jeden z nich (člen SKPV) vystoupil, aby ho šel hledat. Spolupachatel k němu nepozorovaně zezadu přistoupil, přiložil mu zbraň na záda v úrovni ledvin a dožadoval se volného průchodu. Jako poznámku musím uvést, že tato akce nebyla plánovaná, vyplynula z vlastní aktivity instruktora, který hrál spolupachatele. Policisté, kteří jej sledovali, vyrozuměli hlídku PMJ a zaujali obrannou pozici za vozidlem. Došlo k vyjednávání, výzvám a po příjezdu hlídky PMJ k odlákání pozornosti spolupachatele a jeho následnému zneškodnění i za pomoci několika výstřelů.

Druhá skupina zatím sledovala pachatele, který svým vozidlem dojel do opuštěné budovy a zjistila, že rukojmí se nachází v uvedeném objektu. Zavolali hlídku PMJ, která se již po akci u obchodního domu mohla na uvedené místo přesunout. Zde již podle nacvičených taktických zásad prohlédli objekt, pod hrozbou zbraně zadrželi pachatele, a následně jeho i rukojmí (figurínu) naložili do auta a převáželi na základnu.

Všichni se domnívali, že tím celá akce skončila, ale těsně před příjezdem k základně, organizátoři ještě sehráli další předem připravenou zápletku (o ní věděli pouze řidič vozidla a pachatel). Zinscenovali pád muže na lyžích těsně před autem, který předstíral, že se nemůže zvednout. Celá posádka opustila auto a šli muži na pomoc. Teprve, když poznali, že je to jeden z organizátorů, všimli si, že pachatel jim

z vozidla utekl. Vzhledem k tomu, že měl spoutané ruce, tak jej brzy dostihli a dovezli na základnu, kde celá akce končila.

Po skončení akce se sestavovaly jednotlivé momenty průběhu a to na základě pozorování organizátorů a rozhovorů s jednotlivými aktéry. Zvláště přínosný byl rozhovor s mužem, který představoval pachatele. Ten se důsledně držel svého scénáře a pozitivní bylo zejména zjištění, že po celou dobu akce vůbec netušil, že ho někdo sleduje. Sám byl pak překvapen, jak rychle proběhlo jeho zadržení v poslední fázi zásahu. V tomto směru se velice vyplatila možnost mít za pachatele osobu, která se s ostatními vůbec nezná. Pokud by stejná situace byla i v případě spolupachatele, zřejmě by k žádnému incidentu na parkovišti obchodního domu nedošlo. Zde se spíše projevila vzájemná rivalita mezi kolegy a tendence jim za každou cenu situaci ztížit.

Večer proběhlo závěrečné vyhodnocení, kdy každý dostal příležitost se k jednotlivým situacím i k celému zaměstnání vyjádřit ze svého pohledu.

Pokud rozpracováváme tematiku modelových situací u policie, domnívám se, že je vhodné se alespoň krátce zmínit o **integrovaném záchranném systému**. Tento systém zajišťuje koordinovaný postup jeho složek při přípravě na mimořádné události a při provádění záchranných likvidačních prací. Mezi tyto složky patří Hasičský záchranný sbor, jednotky požární ochrany, zdravotnická záchranná služba a Policie ČR.

Aby byla zajištěna dobrá součinnost všech těchto složek, je potřeba také tuto spolupráci nacvičit a prověřit. Děje se tak právě inscenační metodou především formou komplexních modelových situací na společných cvičeních IZS. Ty mohou probíhat buď jako prověřovací nebo jako taktické cvičení. Tyto akce je oprávněn nařídít ministr vnitra, generální ředitel HZS ČR, hejtman kraje nebo ředitel HZS kraje. (<http://aplikace.mvcr.cz>)

4.7 Kombinace metod

Jak jsem již jednou v této práci zmínil, neexistuje žádná univerzální metoda, která by byla lepší, než ty ostatní. Každá z metod má vždy nějaké přednosti, kvůli kterým je vhodnější ji pro plnění dílčích úkolů upřednostnit před ostatními, přičemž v soudobé didaktice se klade důraz na metody, při kterých dochází k aktivizaci žáků. Dobrá pedagogická činnost spočívá v nalezení nejvhodnějšího způsobu jak předat informace tak, aby si je žáci trvale uchovali a aby jim rozuměli. Z komplexního didaktického hlediska je tedy potřeba zvolit určitý metodický systém. „Při volbě systému metod jde v podstatě o to, aby se utvářel žádoucí vztah mezi metodami, které vedou k osvojování hotových poznatků, a těmi metodami, které organizují hledání, řešení teoretických i praktických problémů, rozvíjejí samostatné produktivní myšlení.“ (Skalková, 2007, s 207)

V tomto smyslu je potřeba pojmout i výcvik u policie. Úkolem dobrého instruktora je, aby pro danou problematiku, ale i s přihlédnutím k různým fázím výcviku (nováček, zkušený policista), zvolil vhodný způsob. Z praktického hlediska to obvykle bývá **kombinace několika metod**. Především slovní, která zajišťuje předávání poznatků ve spojení s praktickými, neboť výcvik směřuje k dovednostem a návykům. Používají se zejména metody názorně demonstrační ve spojení s fixačními, neboť je třeba požadovanou dovednost předvést a následným procvičováním vytvořit návyk. V kombinaci s metodami aktivizujícími se utvoří komplexní celek, který se vzájemně prolíná a vytváří nejefektivnější způsob výcviku.

4.8 Dílčí závěr

Ve čtvrté kapitole rozebírám jednotlivé participativní metody a to metodu hry, dialogické metody, heuristické, simulační a situační a metody inscenační. Zvláštní pozornost věnuji modelovým situacím jako nejčastější formě využívání inscenačních metod při výcviku policistů.

Pomocí aktivačních a problémových metod instruktor vytváří výcvik daleko zajímavější a atraktivnější. V některých případech se jedná pouze o udržení pozornosti či zatraktivnění výuky při využívání klasických metod. Nejčastěji však slouží k rozvoji strategického a taktického myšlení, které je nezbytné k tomu, aby policisté dokázali účelně řešit různé problémové situace, do kterých se dostávají při výkonu svého povolání. Každá metoda má svá specifika a je potřeba ji využívat vždy pro nějaký účel. Instruktor musí pro danou problematiku zvolit vhodný systém jednotlivých metod, aby se vzájemně doplňovaly a vytvořit tak nejefektivnější způsob výcviku.

Závěr

Problematika služební přípravy policistů je velmi specifické téma. Obsahuje předávání teoretických znalostí, praktických dovedností, upevňování návyků, rozvoj strategického a taktického myšlení. V současné době se neustále zvyšuje nebezpečnost a agresivita pachatelů trestných činů a proto je třeba výcvik zkvalitňovat a co nejvíce přiblížit náročné a někdy nebezpečné realitě, se kterou se policisté setkávají při každodenním výkonu služby.

Instruktor, který připravuje policisty na výkon jejich služby, by se neměl zaměřovat pouze na odbornou stránku předávaných informací. Významným prvkem, který má vliv na kvalitu výcviku, jsou jeho pedagogické schopnosti. Důležité je mít nejen přehled o všeobecně uznávaných didaktických zásadách a znát možnosti jednotlivých metod výuky, ale především je vhodně aplikovat v praxi.

Výcvik musí směřovat k tomu, aby si policisté osvojené poznatky dokázali podle potřeby vybavit a prakticky uplatnit. Aktivační a problémové metody v tomto ohledu zauímají významné postavení. Podněcují aktivitu, přispívají k lepšímu uchování informací a především rozvíjejí myšlenkové dovednosti. V této práci jsem chtěl upozornit na to, jaké možnosti instruktoři mají k tomu, aby mohli cvičící policisty aktivně zapojovat do probírané problematiky, rozvíjet jejich strategické a taktické myšlení, podporovat jejich tvořivost a schopnost řešení problémů.

Cílem této práce bylo zpracovat přehled pedagogických metod využitelných při výcviku policistů a zaměřit se především na metody aktivační a problémové. Studium odborné literatury z oblasti obecné didaktiky a pedagogiky dospělých a také z pramenů, které se zaměřují na policejní práci a metodiku služební přípravy u Policie ČR jsem shromáždil podklady a na jejich základě analyzoval možnosti využití těchto metod při výcviku policistů. Jejich popis jsem doplnil řadou konkrétních příkladů praktické aplikace ve výcviku, kde jsem využil své zkušenosti z práce instruktora služební přípravy. Domnívám se, že zamýšlený cíl práce byl tímto naplněn.

Resumé

Tématem bakalářské práce je „Využití aktivačních a problémových metod pedagogiky v oblasti výcviku u Policie ČR“.

První kapitola popisuje problematiku služební přípravy u Policie ČR. Vymezuje její pojem, cíle, organizaci a obsah. Charakterizuje její jednotlivé fáze z hlediska posloupnosti od nástupu k Policii ČR a rozebírá jednotlivé složky výcviku - tělesnou, střeleckou a taktickou přípravu.

Ve druhé kapitole je podán přehled didaktických zásad, jejichž dodržování výrazně přispívá k větší efektivitě výcviku a k aktivnímu přístupu ze strany cvičících. Již samotné jejich uplatňování lze tedy považovat za významný aktivizující prvek, který spolu s výběrem vhodné metody či kombinace metod umožní dosáhnout nejlepších výsledků. Jednotlivé zásady jsou nejprve popsány z hlediska obecné pedagogiky a následně jsou uvedeny možnosti jejich aplikace při výcviku policistů.

Obsahem třetí kapitoly je rozbor pedagogických metod, které jsou nejčastěji využívány při výcviku policistů. Jsou to metody slovní, názorně-demonstrační, fixační, praktické, aktivační a problémové. U těchto metod je popsáno jejich využití při výcviku se zvláštním zaměřením na možnosti vzájemného prolínání s aktivizujícími metodami nebo zařazování aktivizujících prvků.

V poslední, čtvrté kapitole jsou podrobněji rozebrány jednotlivé aktivační a problémové metody - metoda hry, metody dialogické, heuristické, simulační, situační, a inscenační. Zvláštní pozornost je věnována modelovým situacím jako nejčastěji využívané formě inscenačních metod využívaných při výcviku policistů. U každé metody jsou vždy uvedeny příklady její praktické aplikace.

Celá práce je zaměřena na pedagogickou činnost instruktora služební přípravy. Nerozebírá ji z hlediska obsahového, ale především ji analyzuje po stránce didaktické. Teoretická východiska jsou čerpána z literatury zaměřené na obecnou pedagogiku, příklady praktické aplikace z osobních zkušeností autora s vedením výcviku policistů.

Anotace

Tato práce je zaměřena na pedagogickou činnost instruktorů služební přípravy Policie ČR. Jejím obsahem je rozbor didaktických zásad a jednotlivých pedagogických metod, které jsou využívány v oblasti vzdělávacího procesu policistů. Analyzuje především metody aktivační a problémové. Zvláštní pozornost je věnována modelovým situacím jako jedné z forem inscenačních metod. V průběhu celé práce jsou uváděny konkrétní příklady zařazování těchto metod do výcviku policistů.

Klíčová slova

Aktivační a problémové metody, didaktické zásady, metoda, modelové situace, Policie ČR, služební příprava, strategie, taktika, taktické myšlení, výcvik.

Abstract

This work targets on the pedagogic activity of service preparation instructors with the Police of the Czech Republic. Its content is analysis of instructive principles and particular pedagogical methods that are exploited in the field of educational process. First of all, it analyses activation and problem methods. Special attention is devoted to the model situations as one form of staging methods. In the whole diploma work there are mentioned many concrete cases of incorporating these methods into the training of policemen.

Keywords

Activation and problem methods, instructive principles, method, model situation, Police of the Czech Republic, service preparation, strategy, tactic, tactical thinking, training.

Informační zdroje:

Zákony a předpisy:

- 1) Zákon č. 361/2003 Sb. o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů
- 2) Zákon č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky

Knihy:

- 3) ADAMS, R., J., McTERNAN, T., M., REMSBERG, Ch. *Jak přežít v betonové džungli* (Street survival), Praha: Armex, 2001, 357 s. ISBN 80-86244-19-9
- 4) KALHOUS, Z., OBST, O. a kol. *Školní didaktika*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009, 447 s. ISBN 978-80-7367-571-4
- 5) MAZÁNKOVÁ, L. *Základy didaktiky*. Brno: IMS, 2006, 35 s.
- 6) MOJŽÍŠEK, L. *Vyučovací metody*. Praha: 3. vyd. SPN, 1998, 344 s.
- 7) MOŠNA, F. a kol. *Didaktika základů techniky 2. díl*. Praha: Univerzita Karlova, 1991, 310 s. ISBN 80-7066-410-X
- 8) MUŽÍK, J. *Didaktika profesního vzdělávání dospělých*. Plzeň: Fraus, 2005, 202 s. ISBN 80-7238-220-9
- 9) NÁCHODSKÝ, Z. *Taktika policejní akce*. Praha: ARMEX, 1993, 233 s.
- 10) PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*. Praha: Portál, 2000, 269 s. ISBN 80-7178-399-4
- 11) SADECKÝ, Z. Proaktivní výuka (metodika pro policejní školy), Praha, MV Odbor vzdělávání a správy policejního školství, 2007, vydání druhé 2008, 60 s.
- 12) SEMRÁD, J. a kol. *Kapitoly z profesní pedagogiky*. Praha: Policejní akademie, 1997, 146 s. ISBN 80-85981-72-6
- 13) SILBERMAN, J. *101 metod pro aktivní výcvik a vyučování*. Praha: Portál, 1997, 312 s. ISBN 80-7178-124-X
- 14) SKALKA, J. a kol. *Základy pedagogiky dospělých*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1989, 258 s. ISBN 80-04-21636-6
- 15) SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika 2. rozšíř. a aktualiz. vyd.* Praha: Grada Publishing, 2007, 328 s. ISBN 978-80-247-1821-7
- 16) ŠVARCOVÁ, I. *Základy pedagogiky pro učitelské studium*. Praha: VŠ chemicko-technologická, 2005, 290 s. ISBN 80-7080-573-0
- 17) VÁGNER, J., TESÁREK, A. a kolektiv OMIV *Strategie a taktika policejní činnosti*, Praha: Odbor vzdělávání a správy policejního školství, 2007, 56 s.

Internetové odkazy:

- 18) http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/hasici/izs/dokumentace/add4/26_05.pdf